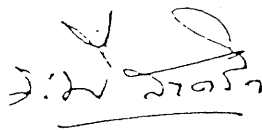

ชีวิตกับการศึกษา และงาน วิทยาศาสตร์ของข้าพเจ้า

ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก

๑๑.....แม่เมลิตตัวเอง ซึ่งน่าจะเป็นชนิด
หรือพันธุ์เดียวกัน เมื่อนำลงปลูกในแปลง
นาทดลองปรากฏว่า จากแต่ละเมล็ดมีลักษณะ
แตกต่างกันหลายกระจัดกระจายมากจน
ทำให้ไม่มีลักษณะอะไรจะจับเพื่อเชื่อได้ว่าลักษณะ
ใดคือลักษณะประจำพันธุ์กันแน่ ก่อนที่คิด
ว่างานนี้คงต้องวางแผนและทำกันไปอีกนาน
แล้ว ผมรู้สึกว่ปัญหาเรื่องคน กับความ
เป็นมาของคนและสังคมไทย เป็นเรื่องที่
ท้าทายต่อการศึกษาค้นคิดต่อไปในอนาคต
สำหรับวิถีชีวิตผมเอง..... ๑๑

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ได้รับพระราชทานเหรียญคุณภีมาลา เข็มศิลปวิทยา (2512)
ในฐานะเป็นนักวิชาการดีเด่น และใช้วิชาการให้เป็นประโยชน์สูงสุดต่อสังคม

พเขียนได้รับเกียรติจากคณะวิทยา-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้
เขียนบทความลงพิมพ์ใน หนังสือ
อนุสรณ์ครบรอบ 30 ปีแห่งการก่อตั้งคณะฯ ใน
ขณะที่ประสบการณ์ชีวิตซึ่งผ่านพ้นมากกว่า 70 ปี ได้
สอนไว้แล้วลึกซึ้งพอสมควรจนถึงขั้นทำให้รู้สึกว่า
ตัวเองไม่ใช่ นักวิทยาศาสตร์หรือนักอื่นใดทั้งสิ้น คง
เหลืออยู่เพียงอีกด้านหนึ่งให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นว่า
ใครจะมองว่าเป็นนักอะไรก็ตาม คงตระหนักชัดว่า
ไม่ใช่เรื่องของตัวเอง ที่พึงนำมาเกี่ยวข้องกับ
กับรากฐานชีวิต แต่ก็ใคร่ขอกล่าวเสริมว่า ความ
รู้สึกเช่นนี้ทำให้เพราะวัยล่วง 70 ปีไม่ เพราะเป็นลึ
งอยู่กับรากฐานที่อิสระ ไม่ได้ผูกติดกับวัยหรืออะไร
อื่น แม้บุคคลผู้ซึ่งวัยยังน้อยก็อาจรู้ได้ เนื่องจากลึ
งซึ่งปรากฏออกมาจากมนุษย์ย่อมมีความหลากหลาย
เป็นธรรมชาติ

ชีวิตที่ผ่านมาถึงช่วงหนึ่ง ทำให้รู้สึกเชื่อมั่น
อย่างชัดเจนว่า ประสบการณ์ชีวิตซึ่งผ่านการสัมผัส
กับความจริงมาโดยตลอด เป็นพื้นฐานการศึกษา
ของแต่ละคนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นไม่ว่าใครก็ตาม
ควรดำรงชีวิตอยู่อย่างสนใจทบทวนสิ่งซึ่งปรากฏอยู่
ในวิถีชีวิตตนเองแต่ละช่วง โดยที่นำมาคิดวิเคราะห์
หาเหตุและผล บนพื้นฐานจิตใจตนเองซึ่งเปิดกว้าง
ที่สุดเท่าที่พึงกระทำได้

ในแต่ละขณะน่าจะพบได้-เข้าได้ถึงสัจธรรม
ของความเป็นคนหรือหลักธรรม-ลึกลับซึ่งยิ่งขึ้น อันถือ
ได้ว่าเป็นพื้นฐานจริงที่รองรับการดำเนินชีวิตอย่างมี
คุณค่า กับอีกด้านหนึ่งก็ตระหนักได้ว่า สามารถละ
จากการเกาะเกี่ยวที่ต้องให้ใครอื่นมาลอกเลียนแบบ
เนื่องจากบนฐานความจริงของสิ่งทั้งหลายนั้น ปลอดภัย
จากการมีรูปแบบใด ๆ ทั้งสิ้น คงมีแต่การเปลี่ยนแปลง
ที่มีอิทธิพลรูปลักษณะของสรรพสิ่งและสภาวะต่าง ๆ
ซึ่งปรากฏเห็นได้เพียงชั่วคราว อันเป็นสิ่งที่แต่ละคน

หลีกเลี่ยงการสัมผัสในกระแสชีวิตประจำวันไปไม่พ้น
ดังนั้น เนื้อหาสาระของเรื่องนี้ สำหรับผู้
เขียนเองคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะนำเอาประสบการณ์
ชีวิต จากกระแสการเรียนและงานต่าง ๆ ซึ่งผ่านเข้า
มาให้มีโอกาสสัมผัส และการปฏิบัติอย่างจริงจัง
ทั้งด้านกาย และจิตมาเล่าขานสู่กันและกัน เพื่อ
แต่ละคนจะได้มีโอกาสนำมาพิจารณา วิเคราะห์
วิเคราะห์ และค้นหาความจริงซึ่งปรากฏหลากหลาย
อยู่ในความลุ่มลึกระดับต่าง ๆ เริ่มจากการใช้สิ่งซึ่ง
อยู่ในรากฐานตนเองเป็นฐาน

ซึ่งหากเข้าถึงได้คงเห็นได้ว่า ที่ใคร ๆ มอง
หน้าผู้เขียนไม่ว่าพบกันที่ไหนมักมีแนวโน้มรู้สึกว่าเป็น
นักกล้วยไม้ผู้เก่งกาจ บางคนยังแถมเอาคำว่า
ระดับโลกเข้าไปด้วย หากใช้เป็นเรื่องกล้วยไม้โดยเหตุ
ที่มองภาพโดยตรงเท่านั้นไม่ แต่เป็นเรื่อง "คน" ซึ่ง
ด้านหนึ่งที่ปรากฏเห็นจากภายนอก สะท้อนภาพให้
รู้ได้ถึง สภาวะที่หลากหลาย กับอีกด้านหนึ่งซึ่งน่า
จะถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด หากอยู่ภายในรากฐานคือ
ความเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งควรมีอยู่ในแต่ละคนอย่าง
ชัดเจนที่สุด เพื่อหวังกระแสซึ่งสานให้สังคมสามารถ
รวมตัวกันบนฐาน ความรัก สามัคคี ทั้งในการคิด
และการปฏิบัติเพื่อการณใดก็ตามที่คิดและกระทำ
จะมีความมั่นคงยั่งยืน และเจริญก้าวหน้าได้อย่าง
แท้จริง

หลักธรรมหรือหลักความจริงได้ชี้ไว้ชัดเจน
แล้วว่า ทุกชีวิตและทุกสิ่งซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่
ในกระแสสิ่งแวดล้อม และมีบทบาทสัมพันธ์อยู่กับ
ชีวิตมนุษย์แต่ละคนในแต่ละช่วง ย่อมมีมนุษย์
เป็นเหตุเป็นผลด้วยกันทั้งสิ้น และสิ่งซึ่งกำหนด
การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตมนุษย์ ในอีกด้านหนึ่ง
ย่อมถูกมนุษย์กำหนดวิถีการเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักร
ในเมื่อเหตุจริงอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์ ทั้งสอง
ด้านจึงมีพื้นฐานร่วมกันอยู่ในกระแสจิตมนุษย์เอง
เป็นสัจธรรม

เราจึงน่าจะกล่าวลึกลงไปอีกระดับหนึ่งได้ว่า
กระแสการเรียนและการงานวิทยาศาสตร์ที่ขาดจิต
วิญญาณภายในรากฐานมนุษย์ ย่อมเปรียบได้

ยิ่งกว่าก่อนดิน-ก้อนหินซึ่งไม่เพียงเป็นพื้นฐานให้ชีวิตมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งหลายบนพื้นโลกดำรงอยู่ร่วมกันได้เท่านั้น หากหินเมื่อผุกร่อนยังมีโอกาสสลายตัวต่อไปเป็นดิน และดินเป็นคลังอาหารของสิ่งมีชีวิตนานาพรรณ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

วิทยาศาสตร์แม้จะมีอยู่แล้วในธรรมชาติ แต่ที่นำมากล่าวถึง เป็นสิ่งละไว้ในที่เข้าใจว่า คือ ด้านซึ่งค้นคว้าพบโดยคน โดยเหตุที่นับวันก็ยิ่งมุ่งเจาะลึกลงไปเรื่อย ๆ ถึงข้อมูลเรื่องราวของสรรพชีวิตและสิ่งทั้งหลาย ซึ่งร่วมพื้นฐานการเกิด การดำรงอยู่ และการดับสูญในด้านรูปแบบกับชีวิตมนุษย์แต่ละคน หากมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์อย่างขาดการรู้การเข้าถึงเหตุและผลจริงซึ่งอยู่ในรากฐานตนเองเป็นอีกด้านหนึ่ง ผลที่ปรากฏย่อมมุ่งวิถีทางหวนกลับมาทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง แม้เพื่อนมนุษย์ และในที่สุดตัวเองด้วย

โดยเหตุที่รู้บนพื้นฐานซึ่งมีน้ำหนักหนักเหนือกว่า อยู่ในด้านซึ่งมีอิทธิพลในฝ่ายกำหนด เมื่อยิ่งกระทำไปก็ยิ่งขาดการรู้ได้-เข้าถึงได้ กับการวิจัย-วิเคราะห์ ซึ่งยิ่งกระทำไปก็ยิ่งหันหลังให้กับทิศทางซึ่งทุกชีวิตควรถือเป็นเป้าหมายที่แท้จริง ย่อมกำหนดให้วิถีชีวิตคนและสังคม ต้องเดินสู่ทิศทางซึ่งหันหลังให้กับความจริงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

วัฏจักรกระแสที่ครอบงำภาวะจิตใจและความคิดระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง แต่ระหว่างสองด้านซึ่งอยู่ต่างโอกาสและระดับเทคโนโลยี แม้จะอยู่ท่ามกลางสภาวะที่หลากหลาย หากอาศัยด้านหนึ่งอยู่เหนือกว่าอีกด้านหนึ่ง เป็นสิ่งนำสร้าง

เงื่อนไขให้เป็นปัญหาในระดับพื้นฐาน คงมุ่งกระแสที่ทำลายอีกฝ่ายหนึ่ง แต่คงไม่พ้นที่จะหวนกลับมาทำลายตัวเองในที่สุดเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ แม้ความหวังที่จะได้เห็นการชลดตัวเองของอัตราเร่งให้เชื่อมั่นได้ไม่ว่ามากหรือน้อย

อย่างไรก็ตาม บนฐานสังขรณ์ของมนุษย์ ในเมื่อมีความอยากอยู่ในด้านหนึ่ง ย่อมมีความหวาดกลัวร่วมอยู่ด้วยเป็นธรรมชาติ และชีวิตจะก้าวไปถึงจุดนั้น ไม่ว่าระดับใดย่อมเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของ อีกด้านหนึ่งเป็นสิ่งเสนอสนอง แก่กันและกันอย่างแยกจากกันมิได้ การจะหวังให้กระแสความอยากชลดตัวเอง คงต้องเกิดจากสภาวะหวาดกลัวที่รุนแรงยิ่งขึ้น โดยที่ชีวิตจำต้องเผชิญกับความจริงเป็นช่วง ๆ

ความจริงซึ่งเป็นพื้นฐาน กับการวิจัย-วิเคราะห์ และการนำไปใช้ประโยชน์ จึงเป็นสิ่งอยู่ในวัฏจักรขั้นพื้นฐาน ซึ่งตามความจริงแล้ว ธรรมชาติได้มอบให้มาในกระแสจิตวิญญาณมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันหมด แต่ท่ามกลางกระแสสังขรณ์ของความหลากหลาย ย่อมมีทั้งบุคคลผู้รู้ได้-เข้าถึงได้ และเห็นโอกาสดังกล่าวแล้วได้ในระดับต้น-ลึกไม่เท่ากัน หากสามารถพบภาพความจริงดังกล่าวแล้ว ได้ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้นั้นผ่านด้านการปฏิบัติจริงในด้านวิทยาศาสตร์แม้ศาสตร์อื่น ๆ ย่อมมีโอกาสนำผลงานสู่ความสำเร็จเป็นธรรมชาติอยู่ในตัวเองอย่างไม่มีข้อสงสัยอะไรอีก

ผลจากการขาดภูมิด้านทานอิทธิพลกระแสของรูปวัตถุที่มุ่งครอบงำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในรากฐานคนแต่ละท้องถิ่น ทำให้ภาพซึ่งมองสุวีทาศาสตร์ขาดการเข้าถึงรากฐานจริงในตัวเองยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงช่วงปัจจุบันจะพบได้ชัดเจนว่า มุ่งมองวิทยาศาสตร์ด้วยแนวโน้มซึ่งเน้นทิศทางออกจากตัวเองด้านเดียว ซึ่งแน่นอนที่สุดในอีกด้านหนึ่ง ณ สิ่งที่ถูกมองย่อมเห็นเด่นชัดเพียงด้านรูปวัตถุ ความหวังที่จะได้เห็นการมองวิทยาศาสตร์ด้วยทรรศนะทางสังคมบนฐานความเป็นมนุษย์ เพื่อหวังกระแสที่เชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งหลากหลายสาขา เข้ามา

สู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในจิตใต้สำนึก จึงยังไม่ไปถึงจุดซึ่งทำให้เชื่อมั่นได้อย่างจริงจัง ในขณะที่ ในอีกด้านหนึ่งก็ยังคงมีการจำแนกแยกแยะกึ่งแขนง ออกไปเรื่อยๆ อย่างปราศจากวิแว่วว่าจะลลอบตัวเอง ลงไปได้

ธรรมชาติคือหลักความจริงที่ว่าด้วยเรื่องราวของชีวิต ร่างกาย และจิตใจมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม บุคคลใคร่รู้ได้ถึงและเข้าถึงความจริง ย่อมสามารถค้นพบความจริงจากทุกๆ คนได้เสมอ และวิทยาศาสตร์คือ วิทยาการที่ว่าด้วยความจริงในเมื่อเข้ามาอยู่ในรากฐานมนุษย์จึงเป็น วิทยาศาสตร์ซึ่งมีรูปลักษณะอันดีมนุษย์เป็นเหตุสำคัญ ในเมื่อคนในสังคมมีกระแสยึดติดรูปวัตถุอยู่ในรากฐาน ความจริงบนพื้นฐานความเข้าใจวิทยาศาสตร์ของคนยุคปัจจุบัน จึงสะท้อนภาพออกมาให้เห็นได้ชัดเจนว่า มีแนวโน้มที่เน้นเรื่องราวต่างๆ ในด้านรูปวัตถุ ทำให้คนใช้วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือคิดประดิษฐ์เทคโนโลยีรูปลักษณะต่างๆ โดยที่กำหนดกระแสเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่มุ่งทิศทางทำลายคนด้วยกันเอง ทั้งทางอ้อมและทางตรง ลึกซึ่งรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ แทนการใช้ไปในวิถีทางที่สร้างเสริมคนดีสุขแก่มวลมนุษยชาติด้วยใจจริง

ในเมื่อความจริงเป็นพื้นฐานและศูนย์รวมร่วมกันของทั้งธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ และบนพื้นฐานซึ่งถือได้ว่าสามารถสร้างสรรค์ได้อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะด้านธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์ ขึ้นอยู่กับคนผู้รู้ได้เข้าถึงได้ ซึ่งความจริงที่คนน่าจะถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา ไมเช่นนั้นแล้ว ทั้งคนและสังคมหรือการอยู่ร่วมกันของคน ก็คงยังสะท้อนภาพให้เห็นว่า มีการอ้างธรรมชาติอ้างวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือฉกฉวยโอกาสทำลายคนด้วยกันเองดังเช่นที่เห็นกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้สำหรับบุคคลผู้ซึ่งพอจะสามารถมองเห็นได้ ที่ยังมีอยู่บ้าง

แม้ระหว่างประเด็นซึ่งเน้นปฏิบัติจริง กับด้านปริยัติซึ่งเป็นคำสอนที่ได้จากการค้นคิดโดยคนด้วยกันเองมาแล้ว ไม่ว่าจะในรูปของตำราซึ่งเป็นข้อเขียน

หรือจากปากคนพูด ซึ่งทั้งสองด้านก็คือกระแสที่ปรากฏอยู่ในด้านเดียวกันของวัฏจักร บนรากฐานการศึกษาของแต่ละคน ในปัจจุบันก็ยังสะท้อนภาพที่นำมาแยกแยะออกจากกัน และแสดงออกด้วยพฤติกรรมซึ่งยึดติดกันอยู่คนละด้าน โดยที่มีการถกเถียงกันว่า ด้านใดควรมาก่อนมาหลัง เสมือนปัญหาซึ่งนำมาเสนอให้คิดคือ *ไก่เกิดก่อนไข่ หรือไข่เกิดก่อนไก่* คิดไม่ออกเพราะพื้นฐานแนวคิดขาดการสานถึงกัน เลยเหมาเอาว่าเป็นปัญหาโลกแตก บุคคลผู้เข้าถึงความจริงแล้วย่อมรู้ได้ว่า เป็นปัญหาสังขธรรมที่เกิดมากับโลกโดยแท้ บุคคลผู้ซึ่งในรากฐานตนเองยึดติดอยู่กับปลายข้าวเท่านั้น ที่คิดไม่ได้ ทำให้ตนเองกระโดดลงไปไล่หาคำตอบในลักษณะวนไปเวียนมาเสมือนภาพเรือในอ่าง

หากเข้าใจคนได้ลึกซึ้งและมองเห็นภาพธรรมชาติได้ทั้งโครงสร้างย่อมรู้ได้ว่า ถ้านำเอาภาพรวมของทั้งด้านปฏิบัติและด้านปริยัติมาเปรียบกับการหมุนของกงล้อซึ่งมีสองด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีแกนซึ่งเป็นศูนย์กลางและมีหนึ่งเดียว การมองเริ่มจากด้านไหนสู่ด้านไหนจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ควบคุมทิศทางการวิ่ง ผู้รู้เหตุรู้ผล ซึ่งรู้ว่าเมื่อใดควรวิ่งไปข้างหน้า-เมื่อใดควรวิ่งถอยหลัง แทนที่จะยึดติดอยู่กับทิศทางเดียวไม่ว่าเน้นทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ทั้งๆ ที่ ณ จุดนั้นหากวิ่งไปย่อมประสพกับสภาวะเสียหายทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม แม้จะต้องวิ่งอ้อม หากสามารถไปถึงเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์

อนึ่ง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคน ก็หาใช่เพียงมุ่งพิจารณาที่ร่างกายและจิตใจเท่านั้น การเรียนรู้ของแต่ละคนซึ่งหวังมุ่งวิถีทางเข้าถึงความจริง ไม่ว่าจะเรียนวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สาขาใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสนใจใช้โอกาสซึ่งแต่ละคนมีอยู่สัมผัสกับความจริงของเพื่อนมนุษย์ทุกสภาพชีวิต และทุกสิ่ง ซึ่งปรากฏหลากหลายอยู่ในกระแสชีวิตประจำวันของตนเองอย่างต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดความเจริญด้วยภูมิปัญญาและความคิดริเริ่ม สามารถอนุรักษ์ความจริงซึ่งมีอยู่แล้วในรากฐานตนเองได้ มั่นคงและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ส่วนด้านปริยัติ หากมองมาจากภายนอก ย่อมเห็นว่าเป็นฐานการนำไปสู่ประโยชน์ แม้การใช้ทางอ้อม คือเพื่อให้ความรู้ซึ่งมีอยู่แล้วมีโอกาสออกเผย หากมีการปฏิบัติเป็นพื้นฐานย่อมนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วปริยัติก็อาจส่งผลสะท้อนกลับมาปิดกั้นการรู้ความจริงซึ่งควรจะมีอยู่ในรากฐานแต่ละคนให้สูญเสียดิ่งขึ้นก็ได้ เนื่องจากภาวะปิดกั้นกระแสความจริงซึ่งมีอยู่ในรากฐานตนเอง ทำให้ไม่สามารถตีความที่ปรากฏอยู่ในปริยัติได้อย่างแตกฉาน แต่กลายมาเป็นภาวะยึดติดอยู่กับรูปแบบซึ่งเป็นเพียงผิว เช่นที่กล่าวกันว่ายึดติดตำราซึ่งเป็นเพียงแผ่นกระดาษ หรือเป็นเพียงผลพวงจากการคิดการเขียนของคน แม้ในด้านวิทยาศาสตร์

ยิ่งทุกวันนี้ ในด้านปริยัติหาใช้มีเพียงหนังสือตำราและการบรรยายจากปากคนเช่นแต่ก่อน หากมีเครื่องมือรูปลักษณะอื่นๆ ซึ่งใหม่กว่ายิ่งขึ้น ไปอีกบนฐานสิ่งซึ่งคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นโดยคนด้วยกันเอง และมีการกำหนดกำหนดกระแสการเปลี่ยนแปลงทุกรูปลักษณะและสภาวะที่ทำให้สะดวกสบายยิ่งขึ้นจากการใช้เครื่องมือเหล่านั้น ซึ่งมีผลสร้างเสริมการยึดติดตรรกะชาติ จนต้องตกเป็นทาสคนด้วยกันเองซึ่งยึดกุมอำนาจอยู่อีกด้านหนึ่ง หากบุคคลผู้สัมผัสผัสความรู้ได้ถึง และเสริมสร้างรากฐานความเป็นคนในตนเองให้หยั่งลงลึกซึ่งและแข็งแกร่งยิ่งขึ้นอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมซึ่งกำหนดขึ้นภายใต้อิทธิพลจากพื้นฐานซึ่งอยู่ภายนอก ไม่เช่นนั้นแล้วชีวิตตนเองก็ย่อมสูญเสียดูค่าที่แท้จริงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ อย่างน่าเวทนาที่สุด ไม่ว่าจะมั่งเงินทองและทรัพย์สินสมบัติในด้านวัตถุไว้มากแค่ไหน

สิ่งที่กล่าวมาแล้วเป็นเรื่องราวของคน ไม่ว่าที่ไหนมีคนอยู่บนสภาวะพื้นฐานวัฒนธรรมเดียวกัน ไม่ว่าคนไหนอยู่ในสภาวะและมีฐานะอย่างไร เป็นนักวิทยาศาสตร์หรืออยู่ในศาสตร์สาขาไหน และไม่ว่าเป็นคฤหัสถ์หรือสงฆ์หากปล่อยตัวปล่อยใจให้ตกเข้าไปอยู่ในวังวนกระแสอิทธิพล ย่อมมีโอกาสเป็นไปไม่ได้ไม่เลือก ซึ่งจริงๆ แล้ว ก็เป็นสัจธรรมของ

ชีวิตคนซึ่งเกิดมาในโลก

จึงใคร่ขอฝากไว้เป็นแง่คิด แต่ก็คงไม่ลืมไปว่า ผู้เขียนเรื่องนี้ก็คือคนเช่นกัน หากเรื่องนี้เข้าถึงสัจธรรมจริงย่อมหมายความว่า การนำประเด็นมาเขียนเป็นการเปิดมุมมองหนึ่งของเวที เพื่อใช้ออกสื่อกฝนการคิด-วิเคราะห์-และค้นหาเหตุผลจากในตนเองซึ่งได้จากประสบการณ์ที่มีมาแล้ว โดยที่หวังเสริมสร้างรากฐาน จริยให้มั่นคงแน่นอนและหยั่งลึกยิ่งขึ้น แต่สิ่งซึ่งแฝงอยู่ในความลุ่มลึกอีกด้านหนึ่งของชีวิต ยังคงเน้นเด่นชัดอยู่กับความจริงใจในการมุ่งปฏิบัติบนพื้นฐานความจริงที่มีอยู่กับสิ่งซึ่งตนเองรักและสนใจอย่างไม่ย่อหย่อน ซึ่งถือว่า เป็นการรักษาสัจจะของชีวิตในขั้นพื้นฐาน โดยไม่ใส่ใจว่าใครจะรู้จะเห็นได้ถึงหรือไม่

สิ่งที่กล่าวแล้วทั้งหมด เมื่อมาถึงช่วงนี้ น่าจะสะท้อนให้เห็นภาพรวมพอสรุปได้ว่า การค้นคว้าวิจัย สืบสานไปถึงการวิเคราะห์หาเหตุผลและสรุปเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจไม่ว่าเกี่ยวกับเรื่องใดก็ตาม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในรากฐานมนุษย์แต่ละคนเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว ใครมองสิ่งดังกล่าวในตัวเองไม่เห็น รู้ได้ไม่ถึง ย่อมหมายความว่าภายในรากฐานมีอิทธิพลรูปแบบและรสชาติของเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผลพวงจากวัฒนธรรมที่มีพื้นอยู่ในต่างถิ่น เข้าไปถือครองปิดกั้น ดังจะพบได้จากกระแสการเรียนการสอน การวิจัยค้นคว้า และการประเมินผลทางวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวเราแต่ละคนที่สุด

ในอีกด้านหนึ่ง ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในรากฐานดังกล่าว ย่อมกำหนดพฤติกรรมที่มุ่งทำลายตัวเองทุก สิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นมนุษย์ของคนท้องถิ่น ซึ่งควรมีแนวโน้มเติบโตขึ้นมาบนวิถีทางที่มุ่งสู่ความสมบูรณ์ครบถ้วนบนฐานคุณภาพยิ่งขึ้นให้ต้องสูญเสียดิ่งซึ่งยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

สถานการณ์ทางวิทยาศาสตร์และสภาวะสังคมเช่นนี้ แม้อาจมีช่วงซึ่งทำให้รู้สึกว้า บรรยาย-กาศทั่วไปในกระแสได้รับการแก้ไขให้สามารถฟื้นฟู

คืนตัวขึ้นมาได้ แต่ก็พบกับเงื่อนไขประการหนึ่งคือ เป็นผลสืบเนื่องมาจากตัวบุคคล ซึ่งสังขรณ์ชีวิต แต่ละคนย่อมมีการผ่านพ้นไป ดังนั้นเมื่อถึงเวลา ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะทรุดตัวลงไปด้วย สภาพการณ์ เช่นนี้จะพบได้ทุกเรื่องและในทุกระดับงานซึ่งปรากฏ อยู่ในสังคมเดียวกัน

บุคคลผู้มีอุดมการณ์ สร้างสรรค์สิ่งใด สิ่งหนึ่งขึ้นมาจากกระแสที่เป็นจริง และปฏิบัติอย่างจริงจังมาโดยตลอด ในอีกด้านหนึ่งย่อมได้รับบทเรียน ซึ่งตลอดช่วงเวลาที่ชีวิตผ่านพ้นมา จะพบกับเงื่อนไข สำคัญประการหนึ่งคือ ทำให้ตนเองค้นพบและเข้าถึง สังขรณ์ดังกล่าว พร้อมทั้งจะทำใจและยอมรับความจริงได้ทุกรูปลักษณะ โดยที่ถือว่าตนเองได้กระทำดี ที่สุดแล้ว ซึ่งก็ตรงกับหลักธรรมที่ชี้ประเด็นนี้ไว้ อย่างชัดเจน แต่การจะรู้และเข้าถึงได้จริง ชีวิต จำเป็นต้องดำเนินมาบนวิถีทางซึ่งเน้นเอาการปฏิบัติ อย่างจริงจัง-แน่วแน่ เป็นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง และ เด่นชัดอยู่เสมอ เช่นที่กล่าวกันว่า *ชีวิตที่มีและรู้ถึง คุณค่าตัวเอง เกิดจากภาวะตื่นติดดิน*

พื้นฐานและประสบการณ์ชีวิตกับสิ่งที่ได้รับจากการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในช่วงเริ่มแรก

แนวคิดและเนื้อหาสาระซึ่งนำมาเขียนเป็น บทนำเรื่องนี้เท่าที่กล่าวแล้ว ได้มาอย่างไร น่าจะ สืบเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญสองประการคือ พื้นฐาน ชีวิตและประสบการณ์ซึ่งได้รับ นำมาเสริมสร้างราก ฐานตนเองในช่วงแรกๆ จากบรรยากาศทั่วไปประการ หนึ่ง กับอิทธิพลผลกระทบโดยปรากฏการณ์ใน ระบบการเรียนรู้ ทั้งจากในสถาบันการศึกษา และ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไปในสังคมอีก ประการหนึ่ง ทำให้คิดว่า *การมองปัญหาได้อย่าง รอบด้านและครบถ้วน กับมองได้ลึกซึ้งถึงสิ่งซึ่งเป็น เหตุเป็นผล น่าจะเกิดจากการมีโอกาสสัมผัสกับสิ่ง ต่างๆ ซึ่งปรากฏกำหนดการเปลี่ยนแปลงบนฐาน ตนเองภายในกระแสชีวิตประจำวัน อย่างอิสระและ ต่อเนื่อง*

ดังนั้นจึงใคร่ขออนุญาตนำเอาเรื่องราวชีวิต ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านซึ่งมีปฏิริยา ตอบสนองซึ่งกันและกันทั้งสองด้านอย่างเป็น ธรรมชาติ เป็นช่วงๆ มาเล่าสู่กันฟัง อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงประเด็นนี้ ทำให้นึกถึงช่วงหนึ่งของ กระแสการศึกษาแพทยศาสตร์ซึ่งในหลักสูตร กำหนดไว้ให้ผู้ศึกษาสัมผัสกับร่างกายของคนเพื่อ การเรียนรู้ในด้านกายภาพ

ในเมื่อคนเป็นสิ่งมีชีวิตโดยที่มีทั้งร่างกาย และจิตใจ และทั้งสองด้านดังกล่าวก็มีกระแสเงื่อนไข เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันเป็นสังขรณ์ การนำคนซึ่ง ยังมีชีวิตมาศึกษา จะจับแก้ผ้าก็มีความกระดากอาย เป็นความรู้สึกจากรากฐานด้านวัฒนธรรม จะผ่าตัด เพื่อศึกษาส่วนต่างๆ ก็รู้สึกเจ็บ และยังทำให้สภาพ ซึ่งครบถ้วนต้องสูญเสียด้วย จึงถูกจำกัดไว้ในกรอบ ให้กระทำได้เพียงการผ่าซากศพซึ่งมีบุคคลก่อนตาย ได้อุทิศให้แล้ว

อย่างไรก็ตาม การจะศึกษาทั้งกายและจิต กับความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเพื่อความครบ ถ้วน จำเป็นต้องกระทำจากคนซึ่งยังมีชีวิตอยู่ ประการหนึ่ง ก็การศึกษาจากพฤติกรรมของคนไม่

ว่าจากของจริง หรือจากข้อเขียนซึ่งมีการแสดงออก โดยบุคคลผู้นั้น กับสิ่งซึ่งบุคคลอื่นได้บันทึกไว้เป็น สิ่งซึ่งมีเงื่อนไขน่าสนใจศึกษาเป็นอันมาก เนื่องจาก ทั้งด้านศึกษาและด้านผู้ถูกศึกษา ต่างก็เป็นคนซึ่งมี ทั้งชีวิตและจิตใจด้วยกันทั้งคู่

บุคคลผู้อุทิศตัวให้-เพื่อการศึกษา จำเป็น ต้องอุทิศใจให้ด้วย โดยที่ว่า หากมีความบริสุทธิ์ใจ เพียงใด ย่อมหวังได้ข้อมูลที่ใกล้ความจริงยิ่งขึ้น เพียงนั้น บุคคลผู้บริสุทธิ์ใจจึงย่อมรู้ได้ว่า ปรากฏ-การณ์ทุกรูปลักษณะในกระแสการเปลี่ยนแปลงของ ชีวิตตนเอง ซึ่งผ่านมาแล้วเป็นช่วงๆ ไม่มีสิ่งใดดี สิ่งใดเลว จึงไม่รู้สักว่าเรื่องนี้ น่าอาย เรื่องนั้น น่าอวด คงเหลืออยู่เพียงความรู้สึกที่ว่า เป็นสัจธรรมของ แต่ละช่วงการเปลี่ยนแปลงของชีวิตเท่านั้น และ ความจริงประการหนึ่ง สิ่งดังกล่าวก็ผ่านพ้นมาหมด แล้ว สิ่งซึ่งกล่าวมาแล้วน่าจะมียุอยู่ในรากฐานชีวิต คนผู้ซึ่งชีวิตมีเหตุมีผลสัมพันธ์อยู่กับวิทยาศาสตร์ โดยถือเป็นสมบัติอันล้ำลึกด้วยคุณค่าที่สุด

อย่างไรก็ตาม ใ้ว่าผู้เขียนจะคิดว่าแนว กิดข้างต้นต้องเป็นสิ่งถูกต้อง โดยที่มุ่งให้ใครต่อใคร ยึดถือและต้องปฏิบัติตาม หากเพียงแสดงออกทั้ง สองด้าน เพื่อให้ผู้อ่าน ถ้าสนใจนำไปขบคิดหาเหตุ และผล ส่วนบุคคลใดจะรู้จะเห็นได้บนฐานตนเองว่า อะไรถูกอะไรผิดย่อมมีของจริงอยู่ที่บุคคลนั้น คง สืบเนื่องมาจากภาวะหลากหลายของเงื่อนไขซึ่ง ปรากฏอยู่ในรากฐานความคิดแต่ละคนที่พึงเข้าถึง ได้โดยมีโอกาสนำมาเทียบกันอยู่แล้ว จะแตกต่างกันก็ เพียงว่า เร็วหรือช้ากว่ากันเท่านั้น

ประวัติชีวิตแต่ละคนจึงเป็นส่วนหนึ่งของ กระแสการศึกษาที่พึงค้นพบสัจธรรมได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะร่ำรวยหรือยากจน และเป็นผู้มี ชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับนับถือ หรือเป็นโจรซึ่งก่อกรรม ทำบาปหยาบเข้ามาแล้ว ดังที่ลัทธิธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจน ว่า กระแสธรรมที่แท้จริงเป็นสิ่งอยู่ในตนเอง ดังนั้น ผู้เป็นเจ้าของชีวิตซึ่งไม่ตกอยู่ในความประมาทย่อม มีโอกาสควบคุมสติ ทำให้สามารถหวนทิศทาง กระแสกลับไปทบทวน-ค้นพบ ได้รู้ได้และเข้าถึง

ความจริงในตนเองได้โดยแท้ ส่วนจะมุ่งสู่การรู้ได้ถึง สิ่งอื่นและบุคคลอื่น หากบุคคลผู้ใฝ่รู้มีคุณธรรม และเมตตาธรรมเป็นของจริงอยู่ในรากฐาน ย่อมเอา ใจเขาใส่ใจเราได้สนิทเป็นธรรมชาติ ทำให้มีโอกาสรู้ และเข้าถึงความจริงได้ แม้ความจริงซึ่งปรากฏอยู่ใน กระแสสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับ วิทยาศาสตร์

จึงสามารถกล่าวได้อย่างตระหนักถึง ว่า หากบุคคลใดมีคุณสมบัติดังกล่าวอยู่ในรากฐานการ ศึกษา ตนเองย่อมเรียนวิทยาศาสตร์ได้อย่างควรแก่ การยอมรับว่าเป็นบุคคลผู้รู้จริง และมีความสามารถ ในการใช้ความรู้ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ไม่ว่าในรูป ลักษณะใด ให้บังเกิดประโยชน์มุ่งสู่แนวทางที่เชื่อ มั่นได้ว่าสร้างสรรค์สังคมและตนเองอย่างแท้จริง ด้วย

ผู้เขียนเรื่องนี้ เกิดในใจกลางเมืองกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2465 ซึ่งในสมัยนั้นบรรยากาศทั่วไปยัง คงไม่ห่างจากพื้นฐานธรรมชาติมากนัก เมืองยังเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่น้อยที่ให้ร่มเงา ให้ความเจริญตา เจริญใจ และให้ร่มเงาแก่ร่างกายด้วย ทั้งๆ ที่ กรุงเทพฯ หากมองสู่ช่วงความยาวทางประวัติ- ศาสตร์ก็นับว่ามีอายุไม่มากนัก แม้ธรรมชาติของ พื้นดินก็เกิดจากภาวะดินเนินของปากแม่น้ำที่เคลื่อน ตัวเองลงมาทางใต้ สองข้างถนนไม่ว่าไปทางไหน จะพบกับคูน้ำซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นลำรางระบายน้ำ นับว่าสอดคล้องกันกับสภาพธรรมชาติของท้องถิ่น และเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำ ปรากฏอยู่ในกระแส วัฒนธรรมชีวิตประจำวัน ในหลายๆ จุด บริเวณ ริมน้ำยังมีการนำมาใช้ประโยชน์ร่วม โดยปลูก พืชน้ำซึ่งเป็นอาหารได้ด้วย และแน่นอนที่สุด เมื่อมี คนทั่วไปร่วมกันใช้ประโยชน์ย่อมไม่นิ่งดูดายที่จะ ทำความสะอาดเสมอๆ โดยไม่ปล่อยให้ทรุดโทรมและ ดินเนิน

พ่อบังเกิดเกล้าของผู้เขียน รับราชการ ไกลชิดพระยุคลบาทสัมพันธ์ถึงห้องบรรทม ทั้งใน ล้นเกล้า รัชกาลที่ 6 และที่ 7 จนถึงช่วงเปลี่ยนแปลง การปกครองในปีพ.ศ. 2475 ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง

เจ้ากรมพระตำราจหลวง อันนับได้ว่าเป็นตำแหน่ง
ซึ่งทรงไว้วางพระราชหฤทัยสูงสุดตำแหน่งหนึ่ง

บัดนี้ผู้เขียนนวนกลับไปอ่านพฤติกรรมได้ว่า
ในกระแสการฝึกอบรมลูกพ่อปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่าง
ที่ดีของลูกอย่างเด่นชัดมาก กล่าวคือ ปฏิบัติตัว
เรียบร้อยชัดเจนที่สุด ไม่แสดงให้เห็นแม้แต่น้อยว่า
มีการสั่งสมเงินและวัตถุไว้เป็นสมบัติส่วนตัวแต่
อย่างใดเลย คงใช้ชีวิตทุ่มเทให้กับงานในพระยุคล-
บาทอย่างเต็มที่ ล้นเกล้าพระราชทานที่ดิน 2.5 ไร่
ในบริเวณเขตบางซื่อซึ่งขณะนั้นบรรยากาศยังเป็น
ทุ่งนาและสวน ในขณะที่ผู้เขียนอายุได้ไม่ถึง 4 ขวบ
และบ้านเดิมอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ หลังจากนั้นก็
มาปลูกเรือนไม้ชั้นเดียว ได้ถุนยกสูงจากพื้นดินเล็ก
น้อย แล้วเราก็นำมาอยู่กันที่นั่น ถัดจากนั้นมาอีก
ประมาณ 15 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ชีวิตผู้เขียนเข้าเรียน
มหาวิทยาลัย ก็มาทราบภายหลังว่า พ่อว่าที่ดิน
แปลงนี้ไปจำนอง ภูเงินมาส่งให้ลูกเรียนหนังสือ ทำ
ให้พ่อต้องสู้ทุกอย่างบนพื้นฐานสุจริตธรรมอย่าง
ชัดเจน และเมื่อลูกจบมหาวิทยาลัยก็ทราบว่า พ่อ
ต้องสูญเสียที่ดินที่อยู่อาศัยไปกิ่งหนึ่ง

ในช่วงซึ่งชีวิตตนเองยังเด็ก ก็ไม่ค่อยได้
พบหน้าพ่อบ่อยนัก เพราะพ่อทุ่มชีวิตให้กับงานภายใต้
เบื้องพระยุคลบาทอย่างเต็มที่ กว่าที่จะกลับจากในวัง
ก็ตึกมากในขณะที่ลูกนอนหลับแล้ว อีกด้านหนึ่ง
กว่าจะตื่นขึ้นก็ยอมสลาย ในขณะที่ลูกไปโรงเรียนแล้ว
เช่นกัน โอกาสที่จะได้พบพ่อคงเป็นช่วงวันอาทิตย์
และเป็นช่วงสั้นๆ เนื่องจากงานในหน้าที่-พ่อไม่เคย
หยุดพัก แต่เมื่อใดมีโอกาสพบ พ่อมักกล่าวว่า ฉัน
ไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรให้แก่นะ - นอกจากการศึกษา
ฉันจะให้เต็มที่

ซึ่งขณะนั้นชีวิตผู้เขียนก็ยังเป็นเด็กมาก
ประมาณ 7-8 ขวบเห็นจะได้ ยิ่งคงไม่รู้เรื่องการ
ศึกษาออกไปกว่าการมองเห็นภาพโรงเรียน และครู
ซึ่งสอนอยู่ในชั้นเรียนเท่านั้น และคำพูดของพ่อ
ประโยคนี้ แม้ตัวเองจะรับเข้าหู แต่ชีวิตก็ยังมาไม่ถึง
ช่วงซึ่งจะเก็บมาคิดได้ อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่ง
พอก็จ่ายเงินค่าเล่าเรียนให้เสมอ แต่ไม่มีเวลามานั่ง

สอนเลขสอนภาษาหรือควบคุมดูแลการทำกรบ้าน
จึงทำให้คิดและเข้าใจว่า การที่พ่อกล่าวว่า ฉันให้แก
ได้แต่การศึกษา น่าจะหมายถึงการออกเงินให้เรียน
หนังสือในโรงเรียนนั่นเอง

ชีวิตผู้เขียนเปลี่ยนโรงเรียนเป็นช่วงๆ ทำ
ให้มีโอกาสสัมผัสกับบรรยากาศที่หลากหลาย พ่อไม่
ให้เงินติดตัวไปโรงเรียนมากนัก ในที่สุดก็เปลี่ยนมา
เหลือวันละ 1 สตางค์ แล้วก็ตัดหมดในที่สุด โดยมี
เหตุ ผลว่า ต้องการฝึกความอดทนและความลำบาก
ไม่เพียงเงินค่าอาหารกลางวัน แม้การแต่งตัวก็
จำกัดให้อยู่ในสภาพที่ง่ายที่สุด คือ เดินไปโรงเรียน
ด้วยเท้าเปล่า ย่ำไปบนถนนซึ่งสมัยนั้นโรยผิวด้วย
ก้อนหินเป็นส่วนใหญ่ ระยะทางเดินไปโรงเรียน
เที่ยวละประมาณ 3 กิโลเมตร

มีช่วงหนึ่งในขณะที่อายุเพียง 7 ขวบ พ่อ
และแม่ส่งไปอยู่โรงเรียนประจำ ซึ่งในบรรดานักเรียน
ด้วยกัน นับได้ว่าเป็นเด็กเล็กที่สุด นักเรียนโตๆ
ใครอยากซ่อมมือซ่อมเท้าก็มาลงตรงคนนี้ ในช่วงนี้
บางครั้งหิวจัดทำให้ต้องแอบเก็บเศษอาหารบนพื้นดิน
กินด้วย จนกระทั่งมีนักเรียนอาวุโสคนหนึ่งมองเห็น
จึงดึงมือมากอดแล้วถามว่า หิววี แล้วก็ควักเงินจาก
กระเป๋าส่งให้พร้อมกับบอกว่า ให้เอาไปซื้ออาหาร
ตนเองให้หิวอย่างเรียบร้อยและตอบว่า *ขอบคุณครับ
ผมไม่รับ* นักเรียนโตคนนี้แสดงความเอ็นดูมากๆ
ภายหลังพบกันที่ไหนจะเข้ามาทักทายทำให้รู้สึกเป็น
กันเอง และหลังจากนั้นมาแม้หิวแค่ไหน ก็ไม่เก็บ
เศษอาหารกินอีกต่อไป แต่ในรากฐานกลับแข็งแกร่ง
ยิ่งขึ้น

ถัดมาอีกช่วงหนึ่ง พ่อและแม่ก็มาปรับ-
เปลี่ยนวิถีชีวิตให้ใหม่อีกเล็กน้อย คือนำออกจาก
สภาพการอยู่ประจำนำไปฝากไว้ที่บ้านคนซึ่งพ่อและ
แม่เคารพเสมือนญาติผู้ใหญ่ แต่ให้เขาใช้งานได้
อย่างอิสระ เสมือนการทำงานแลกกับที่อยู่อาศัย
และอาหาร แต่ยังคงอยู่โรงเรียนเดิม เดินไปเดินกลับ
โรงเรียนทุกเช้าเย็น ซึ่งตื่นตั้งแต่ยังไม่สว่าง ต้อง
กวาดถูพื้นบ้านทั้งหมดให้สะอาด ตักน้ำใส่โอ่งให้เต็ม
โดยที่เจ้าของบ้านห้ามไม่ให้เปิดไฟเพราะเกรงจะ

รบกวนคนซึ่งยังหลับอยู่ เสร็จแล้วก็เข้าครัวหุงหาอาหารรับประทานเองอย่างง่าย ๆ แต่ก่อนไปโรงเรียน พอฟ้าเริ่มสว่างเจ้าของบ้านตื่นนอน หากพบว่าดูพื้นบ้านไม่หมดก็จะเรียกมาถูใหม่ทั้งหมด

ช่วงนี้ความหิวโหยระหว่างอยู่โรงเรียนดูจะมีมากกว่าเก่า เพราะนอกจากจะไม่มีเงินติดไปซื้ออาหารกลางวันแล้ว การเดินไปโรงเรียนเที่ยวละประมาณ 3 กิโลเมตร อาหารซึ่งรับประทานเข้าไปตอนเช้ามันก็แทบจะหมดท้อง กับอีกด้านหนึ่ง เมื่ออยู่ประจำอย่างน้อยก็ยังมีอาหารซึ่งทางโรงเรียนจัดให้แม่เด็กโตๆ จะแย่งกินไปบ้าง

ครบ ปีคือชีวิตในช่วงระหว่างอายุเพียง 6 และ 7 ขวบของผม ซึ่งจริงๆ แล้วตัวเองไม่เคยรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ และไม่เคยนำสภาพตัวเองไปเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ซึ่งหลายต่อหลายคนอยู่ในฐานะที่ดีกว่าเราลิบลับ คงอยู่ได้อย่างเป็นปกติ สนใจทำอะไรจะทำอย่างแน่วแน่ที่สุด รักงานเขียนภาพ และรักธรรมชาติมาตั้งแต่เด็ก ขณะนั้นในโรงเรียนหลังสนามฟุตบอล มีตงหญ้าตงต้นไม้อยู่หย่อมหนึ่งว่างๆ มักเข้าไปเดินดูแมลง ดูต้นไม้แมกกระทงต้นหญ้าเขียวๆ และแล้วเด็กโตๆ ในโรงเรียนก็เข้ามาหาเรื่องอีก โดยนำไปพูดกันว่า *ไอ้เด็กคนนี้นมันเข้าไปจับตั๊กแตนกินเป็นอาหาร บางครั้งก็รู้สึกคันใจที่ถูกกล่าวหา แต่ความรู้สึกมันก็อยู่ไม่นานนัก*

พออายุใกล้ 8 ขวบ วันดีคืนดี แม่มาหาเสมือนนำเอาการปรับเปลี่ยนชีวิตใหม่อย่างหน้ามือเป็นหลังมือมาให้ พอมาถึงก็บอกว่า *ลูกเอ๊ย แม่มาลาออกจากโรงเรียนให้ลูก และไปเข้าโรงเรียนในสวนจิตรลดา ซึ่งในหลวงท่านทรงชุบเลี้ยงอย่างใกล้ชิด* เทียบนี้ได้มีโอกาสกลับมาอยู่บ้าน มาอยู่ใกล้อ้อมอกของแม่และพ่อ แต่ดูเหมือนพ่อจะยิ่งทุ่มเทให้แก่งานรับสนองพระยุคลบาทมากขึ้น

มาได้ยินภายหลังว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคัดเด็กจากลูกเจ้านายและข้าราชการที่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทจำนวนเพียง 16 คน เปิดโรงเรียนสอนชั้นในบริเวณสวนจิตรลดา ซึ่งขณะนั้นนอกจากพระตำหนักใหญ่ที่ปิดไว้เฉยๆ

ซึ่งขณะนี้เป็นที่ประทับของล้นเกล้าฯ องค์ปัจจุบันแล้วก็มีเพียงอาคารอีกหลังหนึ่งซึ่งใช้เป็นโรงเรียน (ปัจจุบันเป็นกรมราชองครักษ์)

ฐานะผู้เขียนดีขึ้นกว่าเก่ามาก มีถุงน่อง รองเท้าใส่ มีเสื้อนอกคอกปิดกระดุม 5 เม็ดสีชาวสะอาด มีคนถือกระเป๋าหนังสือเดินตามหลังทั้งไปและกลับ แต่ก็ยังคงเดินไปโรงเรียน แม้ครูที่สอนวิทยาศาสตร์ ก็ได้ ม.จ.รัชดาภิเษก โสณะกุล ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะนั้น ขับรถมาสอนให้เป็นประจำทุกสัปดาห์ แدامทุกครั้งที่มา จะมีเครื่องมือซึ่งนับว่าทันสมัยในขณะนั้น เช่นภาพยนตร์เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ของโลก และหุ่นจำลองวงจรรโลก-ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวพระเคราะห์ มาแสดงโดยปิดไฟมืดทั้งห้องเรียน เป็นฉากเพื่อให้เห็นจริงเห็นจัง ในด้านบริการก็สะดวกสบายอย่างที่นำมาเปรียบเทียบกับช่วงที่แล้วไม่ได้เลย เพราะพอใกล้เวลาอาหารกลางวันก็มีรถในวังนำเอาอาหารอย่างดีมาตั้งโต๊ะอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีเจ้าหน้าที่มาคอยบริการทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่ตั้งโต๊ะจนกระทั่งอ้อม อยากรก็ตามตนเองก็ยังคงเดินเท้าไปกลับระหว่างบ้านกับโรงเรียน ในขณะที่เพื่อนคนอื่นๆ เขามีรถเก๋งมารับมาส่งกันทุกคน

สิ่งหนึ่งซึ่งคิดว่าตัวเองมีอยู่ชัดเจนมากคือไม่เคยนำชีวิตใครมาเปรียบเทียบกับตัวเอง ไม่ว่าใครจะมีฐานะดีแค่ไหน คงมองทุกคนในแง่ดีและแสดงความเป็นมิตร ให้ความร่วมมือทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ขณะอยู่ในโรงเรียนเก่า ถูกเพื่อนโตๆ รังแกสารพัด ก็ไม่เคยนำมาใส่ใจเป็นทุกข์เป็นร้อนแม้แต่น้อย

ในระหว่างช่วงที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสวนจิตรลดา ซึ่งขณะนั้นมีชื่อเรียกว่า โรงเรียนเยวากุมาร-ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันหนึ่งในช่วงบ่าย ท่านผู้อำนวยการใหญ่ของโรงเรียนคือ เสด็จในกรมฯ กรมหมื่นอนุวัตร จาตุรนต์ ทรงประทานความกรุณาเป็นพิเศษ โดยขับรถด้วยพระองค์เอง ไปส่งถึงที่บ้านและเสด็จขึ้นไปนั่งคุยกับพ่อที่ระเบียงเรือนไม้

ชั้นเดียว

ภาพที่เห็นและประทับใจ เห็นจะเป็นเครื่องรับวิทยุกระจายเสียง ซึ่งแต่ก่อนเมืองไทยยังไม่เคยมี นับเป็นเรื่องน่าตื่นเต้นเพราะพ่อได้มาเครื่องหนึ่ง มันไม่มีสายอย่างโทรศัพท์ แต่ทำไมเสียงจึงมาได้ถึงบ้าน นี่คือคำถามของเด็กคนหนึ่งขณะนั้น ยังจำติดหูถึงประกาศที่กล่าวว่ที่นี้สถานวิทยุกระจายเสียง 7 พ.เจ. ศาลาแดง ทราบภายหลังว่า สถานีออกอากาศอยู่ที่นั่น แต่สถานีส่งจริง ๆ อยู่ที่วังพญาไท ซึ่งขณะนี้คือโรงพยาบาลพระมงกุฎ

ในชีวิตการเรียนที่โรงเรียนนี้ ดังกล่าวแล้วว่า มีคนถือกระเป๋าน้ำส้มตามหลัง เดินส่งเดินรับทุกเช้าและเย็น ทั้ง ๆ ที่เป็นคนเดียวซึ่งเดินเท้า นอกนั้นเขามีรถเก๋งพร้อมคนขับ แต่ตัวเองก็อดคิดไม่ได้ว่า เหตุใดเราจึงต้องมีคนถือกระเป๋าน้ำส้มตามหลัง วันหนึ่งเมื่อถึงจุด วันนั้นนั่งคิดวางแผนว่า เราจะต้องหิ้วกระเป๋าน้ำส้ม เดินกลับบ้านให้ได้ จึงวางแผนไว้ว่า เลิกเรียนแล้วจะต้องหลบออกด้านหลัง เย็นวันนั้นปล่อยให้คนซึ่งเคยไปรับไปส่งรออยู่หน้าอาคารโรงเรียนจนค่ำ ตัวเองหลังจากหลบออกมาแล้วก็วิ่งไปตามถนน จนออกประตูใหญ่สวนจิตรลดา แล้ววิ่งตามทางรถไฟร่วม 2 กิโลเมตรจนกลับถึงบ้าน

คนที่ไปรับ กลับมาเอามือพร้อมทั้งหน้าไม่สบายเอามาก ๆ มาถึงยังถูกแม่เอ็ดเอาอีก ทำให้รู้สึกเสียใจมาก โดยที่นี่ก็อยู่ในใจคนเดียวว่า เป็นเพราะเราเอง มองด้านเดียวแท้ ๆ จึงทำให้คนอื่นเดือดร้อน

วันหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2475 เช้าวันนั้นพ่อไปถึงโรงเรียน ก็มีข่าวจากครูแจ้งให้ทราบว่าทหารกบฏ นาน ๆ ก็ได้ยินเสียง ไซโย-ไซโย-ไซโย เป็นเสียงของคนกลุ่มใหญ่ดังมาแต่ไกลจากด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของพระที่นั่งอนันตสมาคม เข้าใจว่าคงเป็นเสียงทหารที่กำลังปฏิบัติการ ผู้เขียนมาทราบภายหลังว่าขณะนั้น พ่อปฏิบัติหน้าที่อารักขาลินเกล้าฯ อยู่ที่นั่น และเป็นคนหนึ่งที่ได้รับบุคคลในคณะก่อการฯ เข้าเฝ้าพระยุคลบาทด้วยความเรียบร้อย โดยที่หลายคนเป็นที่รู้จัก

คุ้นเคยกับพ่อด้วย

ความเป็นเด็กของผู้เขียนทำให้ไม่ได้คิดอะไรมาก แต่ก็สังเกตเห็นครูกักตัวนักเรียนทุกคนเอาไว้ที่นั่นจนสายจึงใช้รถลำเลียงไปไว้ที่บ้านคุณพระอภิรักษ์ราชฤทธิ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่ บ้านนี้อยู่ในตรอกวัดอัมพวัน ถนนพระราม 5 ใกล้สี่แยกราชวัตร อำเภอดุสิต ด้านหลังหันลงคลองสามเสน ซึ่งมีทางออกสู่อำเภอพระยา หลังจากนำเด็ก ๆ เข้าไปไว้ในบ้านแล้ว ก็ใส่กุญแจประตูไว้อย่างแน่นหนา สังเกตเห็นคุณพระฯ พกปืนสองกระบอกไว้ที่เอวด้วย ทราบว่ามีการเตรียมเรือเร็วไว้ที่หน้าเรือร้อย หากเหตุการณ์เลวร้ายก็จะนำเด็ก ๆ ใส่เรือวิ่งออกแม่น้ำแล้วออกปากอ่าว แต่พ่อคำสักหน่อยเหตุการณ์ก็คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น จึงลำเลียงเด็ก ๆ ส่งกลับบ้านกันหมด

หลังจากนั้น วิถีชีวิตทั้งพ่อและผู้เขียนเอง ก็เปลี่ยนไปอีกลักษณะหนึ่ง กรมตำรวจหลวงรักษาพระองค์ต้องยุบ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเสด็จไปประทับยังประเทศอังกฤษ และสละราชสมบัติ ทำให้พ่อต้องพ้นจากทั้งตำแหน่งและราชการด้วย พ่อไม่ได้สะสมทรัพย์สินสมบัติและเงินทองอะไรไว้ นอกจากที่ดินพระราชนานและเรือนไม้ชั้นเดียว มีสี่ห้องเป็นเรือนแถวปลูกอยู่ในที่ดินสังเกตเห็นพ่อนอนอยู่บ้านมือกายหน้าผากอยู่นานหลายวัน ส่วนผู้เขียนก็ต้องออกจากโรงเรียนเยาวชน เพราะโรงเรียนจำต้องยกเลิกไปโดยปริยาย ทราบว่าคนอื่น ๆ เขาไปเรียนต่อเมืองนอกกันแทบจะทั่วถึง ส่วนเราเองคงหวนกลับไปเรียนอยู่โรงเรียนราษฎร์เล็กๆ เดินเท้าเปล่าย่ำไปบนพื้นถนน ซึ่งเป็นหินเป็นกรวดเช่นเดิม

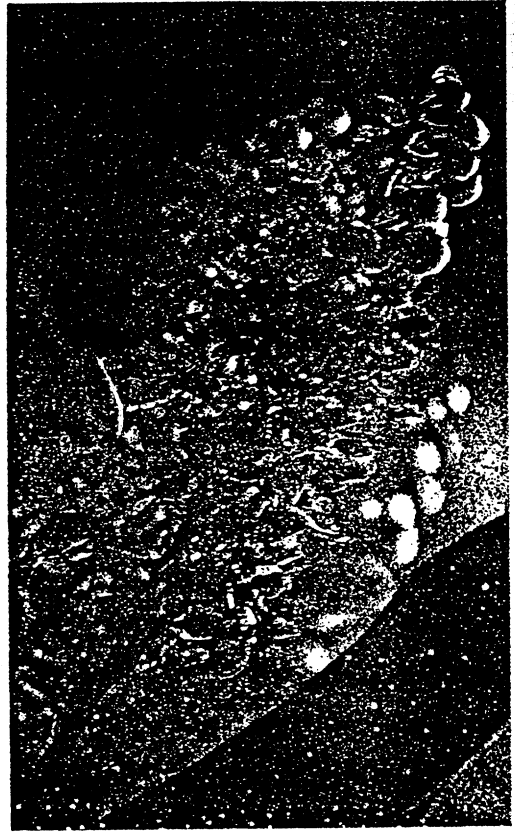
อย่างไรก็ตาม มาตระหนักได้ภายหลังว่าโรงเรียนเล็กหรือใหญ่ ราษฎร์หรือหลวง มันไม่ได้มีเงื่อนไขว่าคุณภาพจะต้องเป็นอย่างไร นั่นอย่างนี้ทุกอย่างขึ้นอยู่กับตัวเองเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดตนเองมาเข้า เรียนอยู่ในโรงเรียนราษฎร์แห่งนี้ ได้พบอะไร ๆ ใหม่ ๆ น่าสนใจหลายอย่าง ช่วงนี้ชั้นชั้นมัธยม 1 เป็นที่ยอมรับทั้งจากครูและเพื่อนๆ ว่า

เป็นคนเรียนวิทยาศาสตร์และคำนวณเก่งมาก แม้ก่อนเลิกเรียน ครูให้การบ้านเรขาคณิต 5 ข้อ พอเปิดหนังสือดูโจทย์ก็เห็นคำตอบชัดเจนโดยแทบไม่ต้องคิด

มีความจริงอีกประการหนึ่ง ทั้งๆ ที่เมื่อพบหน้าพ่อ มักได้รับการสอนว่า แก่เรียนเก่งเท่านั้นไม่พอ ต้องเรียนให้ได้ทีหนึ่งในระดับนี้คงต้องรับสารภาพว่า นอกจากตัวเองไม่สนใจที่จะเอาทีหนึ่งแล้ว ยังเที่ยวได้สอนคนที่ยังไม่เข้าใจทั่วไปหมด หันมาถึงช่วงหลังๆ ของชีวิต ที่มักมีคนกล่าวว่าอาจารย์ค้นคว้าเรื่องกล้วยไม้ก็ทำเป็นการส่วนตัว ใช้เวลาว่างส่วนตัวด้วย ถ้าจะเอาไปใช้ประโยชน์เพื่อตัวเองก็คงร่ำรวยไปอย่างมากมายแล้วจริงๆ แล้วในความรู้สึกเล็กๆ ไม่เคยสนใจคิดจะเรียนให้ได้ทีหนึ่ง โดยที่เห็นว่า เป็นการฉกฉวยโอกาสเอาดีเหนือเพื่อนมนุษย์ ดังนั้นในโรงเรียนแม้มีบรรดานักเรียนหลายกลุ่มหลายพวก แต่รู้ว่าตัวเองไม่มีศัตรู และไม่เคียดคิดว่าใครคือศัตรูของตัวเองด้วย

ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น การเรียนที่มุ่งแสวงหาความรู้จริง ไม่ใช่เรียนเพื่อมุ่งประกาศนียบัตรเอาไว้เป็นเครื่องมืออ้างหาประโยชน์เพื่อตนเองย่อมรู้สึกได้ว่า การที่เพื่อนๆ นิยมหันมาตั้งคำถามสารพัดคำถาม เพื่อต้องการคำตอบที่แจ่มชัด ใช้ว่าเป็นการให้ความรู้แก่เขาไม่ ความจริงแล้วเป็นการสอบตัวเองที่ได้ผลยิ่งกว่าคำถามซึ่งครูตั้งขึ้นจากห้องสอบเสียอีก เพราะเป็นคำถามธรรมชาติ มิใช่เป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นมาซึ่งเป็นเพียงข้อสอบ ยิ่งไปกว่านั้น การอธิบายจากใจจริงจนแจ่มชัด เป็นสิ่งฝึกฝนความจริงใจที่มีต่อเพื่อนมนุษย์อย่างสำคัญด้วย สิ่งนี้มีใช้หรือ ที่ทำให้ภูมิปัญญาอันแท้จริงภายในรากฐาน ได้มีโอกาสเจริญงอกงามขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ

อาจเป็นเพราะรู้สึกอึดอัดตัวในการเรียนพอสมควรก็ได้ ปกติตนเองเคยนั่งหน้าชั้น โดยที่ธรรมชาติของนักเรียนทุกๆ ไป คนที่เรียนในห้องเรียนไม่เก่งมักชอบหลบไปนั่งหลังชั้น เพราะเกรงว่าถ้าครูชี้นิ้วถามอะไรแล้วจะตอบไม่ได้ แต่กรณีนี้

สำหรับผมกลับตรงกันข้าม วันหนึ่งหลบไปนั่งหลังชั้นเพราะเริ่มรู้สึกจำเจ และเกิดคำถามขึ้นในใจว่า เราเรียนอยู่แต่เพียงแคบๆ อย่างนี้กระนั้นหรือ จึงหลบไปนั่งหลังชั้นเป็นการชั่วคราวเพื่อหาทางออก

หลบไปทำไมหรือ? ขณะนั้นครูกำลังยืนสอนอยู่หน้าชั้นเรียน ผมพลิกสมุดแบบฝึกหัดไปยงด้านหลัง นั่งวาดรูปครุซึ่งกำลังยืนพูดอย่างสวยงามทีเดียว คาดว่าครูกำลังรู้สึกผิดปกติเพราะผมเคยนั่งหน้าชั้นเสมอๆ และครูคนนี้ก็มีความเป็นกันเองกับผมค่อนข้างเป็นพิเศษ พอร่างรูปครุเสร็จขณะที่กำลังมุ่งสมาธิใส่รายละเอียด โดยที่หารู้ไม่ว่าครุยอมมายืนอยู่ข้างหลังอย่างเงียบๆ แล้ว

มารู้สึกสะดุ้งสุดตัวก็ตรงที่ถูกครุหยิกเอาที่ต้นแขน แต่ตัวเองก็เป็นคนโชคดี เพราะไม่ว่าครุคนไหน มักรักและเมตตา ถึงลงโทษก็เสมือนหยอกๆ เล่น กับอีกอย่างหนึ่ง ในอดีตที่ผ่านมาหลายครั้งหลายหนครุคนเดียวกันนี้ พอเข้าชั้นเรียนตอนเช้า มักนำเอาภาพเขียนด้วยชอล์คสีของบุคคลสำคัญๆ ซึ่งเขียนเป็นงานอดิเรกที่บ้านมาอวดนักเรียนที่หน้าชั้นเรียน ทำให้ผมรู้สึกรักงานนี้อย่างจับจิด

จับใจ กับอีกอย่างหนึ่ง ในตู้เก่าของพ่อซึ่งเก็บของไว้ตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียน ก็มีภาพทิวทัศน์ท้องไร่ท้องนาซึ่งเขียนด้วยลายเส้นละเอียดสวยงามมาก ทำให้ตนเองรู้สึกใฝ่ฝันด้วย

บัดนี้หวนกลับไปสู่ภาพขณะนั้น เสมือนมันบ่งบอกให้ทราบด้วยฐานธรรมชาติว่า วิทยาศาสตร์กับศิลปศาสตร์นั้น คงไม่ได้แยกกันอย่างเช่นภาพที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร และยังมองลึกลงไปอีกระดับหนึ่งว่า หลักสูตรก็เป็นสิ่งที่คนเป็นฝ่ายทำขึ้นมา หากจิตวิญญาณจริงๆ ไม่มี ก็ต้องตกลงไปหลงยึดติดอยู่เพียงแค่นั้น ทำให้มองไม่เห็นของจริงและจริงๆ แล้ว จิตวิญญาณจริง จะปรากฏรองรับวิทยาศาสตร์ให้บังเกิดผลได้อย่างจริงจัง คนจำเป็นต้องได้รับโอกาสให้แสดงออกผ่านงานศิลปะ แม้ศิลปะที่ผ่านงานประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งด้วย

ผมกล่าวแล้วว่า พ่อและแม่ ไม่ได้ให้ความสะดวกสบายในด้านวัตถุแก่ลูก แต่ให้อิสระในทางความคิด บางคนอาจมองว่าถ้าปล่อยให้อดๆ อยากๆ พ่อเจอวัตถุอะไรที่ไม่เคยพบไม่เคยลิ้มรสมาก่อน คงอยากได้สุดตัวทำให้เสียคนเพราะกำหนดด้วยเงื่อนไขในตนเองให้เข้าไปยึดติดมากๆ แต่ถ้าไม่ลืมนึกถึงหลักความจริงว่า ทุกอย่างต่างก็มีสองด้าน วิถีชีวิตผมหาเป็นเช่นนั้นไม่ เข้าใจว่าเพราะรากฐานตัวเองมีความแน่นอนหาพอสมควร กลับทำให้ไม่สนใจหรือเป็นทุกข์เป็นร้อนกับสภาพที่เป็นอยู่ คงมุ่งอย่างแน่วแน่สู่สิ่งซึ่งตัวเองมีความรักอยู่ในหัวใจอย่างเด่นชัดโดยไม่นำเอาระดับทางวัตถุจากภายนอกมาเป็นสิ่งเปรียบเทียบกับ สภาพของตัวเองแม้แต่น้อย

ผมเก็บขวดเก่าๆ ซึ่งทิ้งเกลื่อนอยู่ในบ้านออกมาขาย สมัยนั้นมีเจ็กรับซื้อขวดเก่า กระดาษหนังสือพิมพ์เก่าๆ หาบเข่งสองใบเดินผ่านหน้าบ้าน ปากก็ร้องว่า “มีขวดเก่าๆ มาขาย” แทบทุกวัน ครั้นเมื่อได้เงินมาก็นำมาเก็บรวบรวมไว้วันละเล็กละน้อย ครั้งละ 3 สตางค์บ้าง 5 สตางค์บ้าง จนถึงช่วงหนึ่งก็รู้สึกว่ พ่อจะนำไปซื้อหาสิ่งที่ต้องการได้

ผมนำเงินไปซื้ออะไรหรือ? คำตอบจากของจริงก็คือ ซื้อหนังสือ 3 เล่ม ซึ่งตนเองหมายตาไว้นานแล้วพอสมควร เพราะระหว่างที่เดินย่ำเท้าเปล่าไปโรงเรียน เดินผ่านร้านขายหนังสือร้านหนึ่งมองเห็นหนังสือ 3 เล่มนี้แล้วทำให้มีใจจรดใจจ่อเรื่อยมาทีเดียว คือ หนังสือฟิสิกส์และแม่เหล็กไฟฟ้าเล่มหนึ่ง หนังสือเคมีเล่มหนึ่ง กับหนังสือตรีโกโนเมตรีอีกเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือปกแข็งปกหุ้มผ้าสีชมพูอ่อน มีความหนาด้วยสาระและแข็งแรงมากพอสมควร ราคาเล่มละ 3 บาท ซึ่งขณะนั้นถือว่ามิระดับราคาค่อนข้างสูงมาก หากเปรียบเทียบกับราคาอาหารกลางวันที่โรงเรียน มีอยู่ 3 สตางค์ก็อึดแล้ว แต่วันหนึ่งๆ ผมเองก็แทบไม่มีสตางค์คิดกระเป๋ามาโรงเรียน และไม่เคยมีคำพูดหลุดออกมาจากปากหรือแม้แต่มีความรู้สึกอยู่ในใจว่า ตัวเองยากจน - หาซื้อหนังสือไม่ได้ และอุปนิสัยเช่นนี้ก็เป็นที่ธรรมชาติซึ่งติดตัวมาจนถึงบัดนี้ด้วย

ระหว่างวันหยุดพักเรียนเสาร์-อาทิตย์หากไม่ใช้เวลาปลูกต้นไม้ ตัดแต่งรั้วต้นกุระหงษ์หน้าบ้านจนเรียบหรือไม่ก็เอาข้าวห่อทำจากในครัวด้วยตัวเองผูกเชือกเหน็บเข็มขัดที่เอว เดินออกท้องไร่ท้องนาไปเขียนภาพ ผมก็จะนอนบนพื้นดินได้ร่มไม้ริมคูน้ำในบริเวณหน้าบ้าน เอาหนังสือ 3 เล่มที่กล่าวแล้วมาอ่านอย่างมีความสุข เป็นหนังสืออ่านเล่นเสมอๆ

คงต้องสารภาพว่าในความรู้สึกเล็กๆ ขณะนั้นตนเองใฝ่ฝันอยู่ตลอดเวลาว่า จะคิดประดิษฐ์อะไรๆ ให้มันปรากฏออกมา และใช้ประโยชน์จากสิ่งซึ่งทำขึ้นด้วยมือตัวเองให้สมใจทีเดียว แลผมยังคิดต่อไปว่า ถ้าทำอะไรได้สักอย่างหนึ่ง จะสานต่อให้มันก้าวหน้ายิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่ใช่เพื่อความดีความเด่นของตนเอง หากมองไปยังประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์อย่างกว้างขวาง โดยที่เชื่อว่ามันคือวิถีสู่ความสุขแห่งตนโดยแท้

ซึ่งขณะนั้น ผมมีอายุเพียง 12-13 ขวบ เห็นจะได้ ภายในห้องนอนเล็กๆ ซึ่งอยู่ในมุมทิศตะวันออกของบ้านไม้ชั้นเดียวซึ่งฝาเป็นไม้ยางแผ่นบางๆ ตีเกล็ด สีบ้านก็ไม่ได้ทาเพราะพ่อบริการอยู่อย่าง

เรียบง่าย แม้ว่าชีวิตเคยเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ใกล้ชิดพระยุคลบาทมาแล้ว ผมเก็บโต๊ะไม้เก่าๆ ซึ่งถูกทิ้งไว้มาทำเป็นโต๊ะทำงาน ม้านั่งก็ทำเองโดยเก็บไม้มาตอกติดกันเป็นที่นั่งและขาสองข้างสูงจากพื้นประมาณ 1 คืบเศษ เข้ากันกับความสูงของโต๊ะ แต่ภายในห้องมีการเก็บรวบรวมหนังสือซึ่งเกี่ยวกับวิชาการอันเป็นที่รักเท่าที่พอจะรวบรวมได้ตามกำลังและความมานะที่มีอยู่ระดับหนึ่ง

กับอีกส่วนหนึ่งเป็นงานซึ่งเกิดจากผลการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างง่ายๆ ตั้งแต่ตัวอัดภาพถ่ายซึ่งต่อขึ้นเอง และเดินสายไฟฟ้าไว้ตามความคิดขณะนั้น แม้มองที่ของอาจรู้สึกว่ามันกระจุกกระจิก-รกรุงรังเต็มไปหมด และบางคนอาจมองว่า ไม่เห็นมีมูลค่าอะไรเลย แต่สำหรับผู้ใหญ่ผู้ซึ่งมีความเป็นผู้ใหญ่ คงสามารถเห็นได้ถึงคุณค่าในจิตวิญญาณของมนุษย์คนหนึ่ง ในขณะที่วัยยังคงเป็นเด็กค่อนข้างเล็กมาก

หลังจากช่วงนั้นผ่านพ้นมาได้ไม่นาน วันหนึ่งตัวเองก็ได้รับบทเรียนอย่างสำคัญซึ่งคงไม่มีวันลืมลงไปได้ เพราะการนอนไต่ต้นไม้บริเวณริมคูน้ำอ่านหนังสือดังกล่าวนั้นเป็นที่รักอย่างเพิลิดเพิลินเป็นประจำ คนเดินผ่านไปมาบนถนนหน้าบ้านก็คงมองผ่านรั้วต้นทุเรียนซึ่งเข้ามาเห็นและหมายตาไว้แล้ว วันหนึ่งก็มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งเดินผ่านประตูบานเล็กเข้ามาในบ้าน ตรงเข้ามาขอนั่งคุยด้วยในที่สุดก็ออกปากขอยืมหนังสือทั้ง 3 เล่ม โดยเหตุที่ผมเป็นคนมีนิสัยใจดีและมีเมตตากับคนทั่วไปจึงให้ยืมไป จากวันนั้นจนถึง 7 วันซึ่งเป็นกำหนดเวลาที่ตกลงไว้ และรอวันรอคืน คงพบแต่ความเงิบจนในที่สุดก็แน่ใจว่าตนเองถูกหลอกนับเป็นครั้งแรกหนึ่งในช่วงแรกๆ ของชีวิตที่สอนให้รู้สึกว่าการเรียนรู้อันในสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในทุกๆ เรื่อง แม้วิทยาศาสตร์

ชีวิตผมในช่วงนั้น ผ่านโรงเรียนมาอีกหลายแห่งกว่าจะถึงชั้นมัธยมบริบูรณ์ แกรมเป็นช่วงซึ่งมีโอกาสนสัมผัสกับการประกาศเปลี่ยนแปลงแนวคิดและโครงสร้างใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ แทนที่

เคยใช้มัธยม 8 เป็นระดับมัธยมบริบูรณ์ กลับเปลี่ยนมาใช้มัธยม 6 ส่วนมัธยม 7 และ 8 ถูกนำไปเป็นเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งเริ่มต้นสอนเน้นวิชาแขนงซึ่งสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งก็มีการเน้นแต่ละแขนงให้ชัดเจนมากขึ้น

ขณะนั้นเป็นช่วงปี พ.ศ. 2479-2480 ซึ่งผมเรียนอยู่ในชั้นมัธยม 7 และทางการก็ประกาศอนุโลมให้มีการเรียนการสอนต่อไปจนจบมัธยม 8 สำหรับโรงเรียนซึ่งมีนักเรียนผ่านพ้นชั้นมัธยม 6 มาแล้ว เพื่อการสิ้นสุดระบบเดิม ตนเองกลับตัดสินใจยอมสละมัธยม 8 หวนกลับมาเรียนเริ่มชั้นมัธยม 6 อีก และย้ายโรงเรียนมาอีกแห่งหนึ่งซึ่งไม่ใหญ่โตเท่าโรงเรียนเดิม แต่มีบรรยากาศใกล้ชิดกับครูมากกว่ามาก คงเป็นเพราะประการหนึ่ง เคยมีประสบการณ์มาแล้วจากการได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนให้ข้ามชั้นเรียนกลางปี ในสมัยอยู่ชั้นมัธยม 1 ขึ้นชั้นมัธยม 2 กับอีกประการหนึ่งซึ่งน่าจะถือเป็นสิ่งสำคัญกว่าคือ มีนิสัยสนใจให้ความสำคัญแก่พื้นฐานตัวเองมากกว่าอยากได้สิ่งซึ่งปรากฏอยู่ข้างหน้า

ปรากฏว่าในปีนั้นได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 5 คนของนักเรียนซึ่งเป็นตัวแทนของโรงเรียนไปสอบในสนามสอบใหญ่เพื่อสำเร็จชั้นมัธยมบริบูรณ์ เพื่อให้โรงเรียนได้รับการยอมรับวิทยฐานะจากกระทรวงศึกษาธิการและพบกับความสำเร็จด้วย

นอกจากได้รับประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์ในครั้งนั้นแล้ว ก็ยังตัดสินใจเรียนซ้ำชั้นเดิมในโรงเรียนเดิม โดยที่พ่อไม่ได้หวังดิงเลยแม้แต่ด้อยและตัวเองก็ใช้จ่ายอย่างกระหน่ำกระแหม่ที่สุด แต่กลับเป็นที่รักและไว้วางใจแก่ครูใหญ่และครูทั่วไปมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งนอกจากการเรียนในชั้นแล้ว มาถึงช่วงนี้ได้ใช้เวลาว่างไปแสวงหาความรู้เรื่องอื่นๆ อีก เช่น เรียนพิมพ์ดีดในช่วงเลิกเรียนแล้ว และเป็นผู้นำทำกิจกรรม เช่น รวมนวงดนตรีไทย เครื่องสายออร์แกน ติดต่อบรรยายการวิทยุ

ความไว้วางใจจากครู ทำให้ผมสามารถนำเอาเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ใช้ประกอบการสอน

ทุกอย่างออกมาใช้ได้อย่างอิสระไม่ว่าจะคิดทำอะไรก็ตาม เป็นโอกาสให้คิดสิ่งต่างๆ จากรากฐานตนเองได้อย่างคล่องตัว แต่ก็ทำให้อีกด้านหนึ่งเกิดความรู้สึกว่า เรากำลังทำอะไรเกินเหตุเกินผลไปหรือเปล่า หากเป็นเช่นนั้นจริงย่อมไม่ใช่วิถีทางที่สร้างสรรค์ตนเองแน่ ในที่สุดผมก็สอบชั้นมัธยมบริบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง และได้ประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการรวม 2 ใบ แต่อาจเป็นธรรมชาติของผมที่ไม่สนใจกับประกาศนียบัตร ซึ่งเป็นแผ่นกระดาษจึงไม่คิดนำมาใส่กรอบประดับข้างฝาหรือเทียวยวดคนไหนคนนั้น ในที่สุดมันก็อันตรธานไปหมด

ครับผม แม้ได้รับประกาศนียบัตรมาแล้วถึง 2 ใบแต่จากปากตัวเองก็ไม่เคยแสดงออก แม้ไม่เคยคิดสนใจว่า จะต้องมุ่งเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยไหนๆ กับอีกด้านหนึ่งอายุก็ยังไม่มากนักแม้ขณะนั้นทางการมีเกณฑ์อายุจำกัดไว้กับการมีสิทธิเข้าโรงเรียนเตรียมและมหาวิทยาลัยได้ก็ตาม นิสัยรักอิสระภาพในตนเองเป็นธรรมชาติ น่าจะเป็นภาพที่เด่นชัดมากพอสมควร ทำให้วิถีชีวิตหันไปสนใจกับการเข้าเรียนในชั้นมัธยม 6-พิเศษ ในอีกโรงเรียนหนึ่งโดยที่ใช้ชั่วโมงและวันเรียนเช่นปกติแต่ไม่มีการสอบเอาประกาศนียบัตรใดๆ ทำให้มีโอกาสรู้จักเพื่อนกลุ่มใหม่ซึ่งหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยที่ทราบกันดีว่าโรงเรียนนี้สอนเพื่อเตรียมคนเข้าสอบแข่งขันเพื่อเข้าโรงเรียนเตรียมนายร้อย เทคนิค และเตรียมนายเรือ เพราะมีครูอาจารย์ใหญ่ๆ ที่สอนในโรงเรียนดังกล่าวมาสอนเน้นสายคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ชนิดเคี้ยวเข้มข้นเป็นพิเศษ ทำให้ได้ทราบว่าพ่อของเพื่อนๆ หลายคนมียศมีตำแหน่งใหญ่ๆ อยู่

ในวงการทหาร แม้ครูผู้สอนบางครั้งก็เรียกชื่อนักเรียนโดยใช้ชื่อพ่อเพราะเคยสอนกันมาตั้งแต่สมัยพ่อ

สำหรับผมเองคงไม่ค่อยมีใครสนใจเพราะไม่มีพ่อเด่นอยู่ในแวดวงนี้ แต่กลับเป็นสิ่งที่ดีเพราะอยู่อย่างอิสระ และบรรยากาศก็ส่งผลให้ฝึกฝนปรับตัวเองได้กว้างขวางมากขึ้น หากจะกล่าวว่ายู่อย่างไม่โดดเดี่ยว แต่ได้รับน้ำใจจากเพื่อนๆ อย่างกว้างขวางก็คงไม่ผิด

แม้กระทั่งเมื่อชีวิตต้องถูกกำหนดให้เข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ชื่อนั้นยังไม่ได้เป็นวิทยาลัย) ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในกระแสนิยมชาติของเหตุการณ์แทนที่ตนเองจะมุ่งเข้าไป โดยมีเจตนาต้องการ

วันหนึ่งในช่วงปิดภาคการศึกษาหลังจากเรียนอยู่ในระดับชั้นมัธยม 6 มาแล้วถึง 3 ปีเต็มๆ โดยเหตุที่รถยนต์ซึ่งพ่อขับไปธุระและมีผมนั่งไปด้วย ได้รับอุบัติเหตุถูกชนท้ายเสียหายไม่มากนักและผู้ชนรับชดใช้ให้ จึงนำไปซ่อมที่ร้านแห่งหนึ่งแถววรจักรอันเป็นพื้นที่บริเวณเดียวกันกับกรมเกษตรและการประมง พ่อได้พบกับบุคคลที่เคารพนับถือท่านหนึ่งซึ่งนำรถไปซ่อมในร้านเดียวกัน โดยที่ท่านผู้นั้นมีตำแหน่งบริหารระดับสูงพอสมควรอยู่ในกรมเกษตรและการประมง

หลังจากคุยกันตามประสาคนรู้จักคุ้นเคยกันพอสมควร ท่านก็หันมามองที่ผมซึ่งยืนอยู่ข้างหลังพ่อ แล้วเอ่ยถามขึ้นว่า หลานชายเรียนอะไรและทำอะไรล่ะ พ่อจึงตอบไปว่า เขาจบมาตั้งสามปีแล้ว ยังไม่เห็นวีแววว่าจะสนใจไปเรียนต่อที่ไหนเลย ท่านถามเปรยๆ ท่านองว่าหมายถึงการถามทั้งพ่อทั้งลูกว่า ไปเรียนเกษตรที่แม่โจ้ไหมล่ะ พ่อหันมาถามสำคัญต่ออีกกว่า ว่าไป-เอาไหม เสมือนว่าพ่อเห็นผมสนใจต้นไม้และธรรมชาติอยู่แล้ว

ฟังแล้วก็เลยตอบเบาๆ ว่า ครับ - และคิดอยู่ในใจว่า เอาก็เอา แล้วท่านก็กล่าวว่า ถ้าจั้นคุณพระช่วยรถตามผมเข้าไปในกรมเดี๋ยวนี้เลย แล้วท่านก็ขับนำหน้าเลี้ยวเข้ากรม พาไปพบกับ

อธิบดี ในที่สุดผมก็ถูกส่งตัวไปแม่โจ้ ซึ่งขณะนั้นยังมีสภาพเป็นป่า โดยที่ไม่มีน้ำประปา ไม่มีไฟฟ้า หอพักก็ใช้ฟากไม้ไผ่ทำ ฝาและมุงหลังคาด้วยใบตองดึ่งซึ่งคุ้มฝนแทบไม่ได้ ถูกกำหนดให้ใช้จอบและขวานคนละเล่มถางป่า โคนต้นไม้ใหญ่ๆ แบบใช้มือใช้เท้าโดยตรงจนกระทั่งพบว่าในช่วงอาทิตย์แรกมือพองแล้วก็แตกเป็นน้ำเหลืองจนกระทั่งด้านไปเองร่วมหนึ่งเดือนผ่านไปจึงได้รับประกาศีให้สอบเข้าและพบว่า จริงๆ แล้วเรามาซ่อมคนซึ่งทนไม่ไหวและหนีกลับบ้าน

การเรียนที่นั่น 2 ปี แล้วมาต่อที่วิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนอีก 3 ปี พอดีมีการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2486 จึงขยายหลักสูตรจากสามปีออกไปเป็น 5 ปีมีวิทยานิพนธ์ด้วย ในสาขาเกษตรศาสตร์ วิชาสำคัญคือเคมี ซึ่งส่วนใหญ่รู้สึกยิ่งกว่ายาขม แต่ผมกลับไวต่อการรับรู้ และแทบไม่ต้องดูหนังสือสอบ คงใช้วิธีการคล้ายกันกับสมัยที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมคือ ฟังบรรยายและทำภาคปฏิบัติแล้วรับได้แทบหมด กับอีกด้านหนึ่งเมื่อเพื่อนๆ รู้ว่าเรารับรู้ได้เร็ว ใครมีข้อสงสัยอะไรก็มาถาม และเราก็พยายามอธิบายให้ตามความเข้าใจของเราเองจนหมดเปลือก ซึ่งแน่นอนที่สุด ย่อมอ่านได้ว่า *ผมไม่คิดจะเอาที่หนึ่งหรือเอาดีเอาเด่นเหนือคนอื่น* และการถามจากเขาก็เกิดจากธรรมชาติ จึงเป็นบททดสอบที่ดียิ่งกว่าข้อสอบในชั้น หากคิดว่า เรียนไปเพื่อต้องการความรู้ ไม่ใช่มุ่งที่เสื้อครุยและใบปริญญาเป็นสำคัญ

สิ่งที่เล่ามาทั้งหมด มาถึงช่วงหลังๆ หากหวนกลับไปพิจารณาตั้งแต่การที่ชีวิตก้าวเข้าสู่บรรยากาศในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาก็คงเห็นได้ชัดเจนว่า มันสวนทิศทางกันกับสิ่งซึ่งมักกล่าวกันว่าเด็ก ๆ ในสังคมไทยส่วนใหญ่ แย่งกันเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อต้องการเสื้อครุยและใบปริญญาบัตรแทนที่จะมุ่งแสวงหาความรู้ถึงความจริง แต่ธรรมชาติในตัวผมซึ่งมีมาแต่เด็ก มันคงเด่นชัดอยู่กับการแสวงหาความรู้เริ่มจากสิ่งซึ่งตัวเองรักก่อนอื่น โดยไม่หวั่นต่อกระแสค่านิยมในสังคมด้วย

และยังทำให้เข้าใจต่อไปอีกถึงคำปรารภที่มักกล่าวกันว่า ในขณะที่บรรยากาศทั่ว ๆ ไป เรามีปริญญาชั้นสูง ๆ ลูกหลานเราหากไม่ได้ปริญญาสูง ๆ จะมีปมด้อย เมื่อฟังแล้วอดคิดไม่ได้ว่า นั่นเป็นเพียงข้ออ้างของผู้ใหญ่ ไม่ว่าด้วยเจตนาหรือเพราะรู้ไม่ถึง เพราะการมีปมด้อยหรือไม่มี มันอยู่ที่เงื่อนไขในรากฐานตัวเองไม่ว่าในด้านรูปวัตถุที่ปรากฏจะสูงต่ำระดับไหนก็คือเป็นคนละเรื่อง บุคคลผู้ยึดติดรูปวัตถุเท่านั้นที่ปรากฏความคิดออกมาเช่นนั้น ซึ่งคนลักษณะนี้มีภาวะปิดตัวเองไว้จนไม่สามารถช่วยแก้ไขอะไรในกระแสสังคมได้เลย

ยังมีเรื่องราวอีกมากมาย-หลากหลาย ประเด็นความซึ่งนำไปสู่เงื่อนไขอันเป็นสิ่งกำหนดการเปลี่ยนแปลงในรากฐานความคิด หากนำมาเล่าขานก็คงยาวมาก จึงขอตัดลงให้เหลือเพียงสั้น ๆ ซึ่งเชื่อว่าสั้นหรือยาว หากเข้าถึงปรัชญาย่อมสามารถรู้ได้ถึงและยังสามารถเข้าใจได้ถึงทุกกระแสสาขาวิชาการ

ในที่สุดผมก็จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์หลักสูตร 5 ปี โดยแบ่งเป็นสองชั้นตอน คือ 3 ปี อนุปริญญา และได้รับการคัดเลือกให้ผ่านไปต่อปริญญาอีก 2 ปีได้ ได้รับปริญญาเกียรตินิยมและสัตวบาลบัณฑิต ในสาขาปฐพีวิทยา ซึ่งเน้นพื้นฐานที่ธรณีวิทยา อันเป็นวิชาที่ว่าด้วย แร่ หิน และดิน กับ วิชาเคมีและฟิสิกส์ ผมทำวิทยานิพนธ์ในช่วง 2 ปีหลัง เพื่อความสมบูรณ์ในปริญญาตรี เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลของวิธีการวิเคราะห์ดินในจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย ทางเคมีและฟิสิกส์

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในยุคนั้น แต่ละแห่งเน้นความถนัดในแต่ละสาขาวิชาเป็นส่วนใหญ่ และแต่ละแห่งซึ่งอยู่บนรากฐานแต่ละสาขาวิชา ภายในโครงสร้างการบริหารงานก็อยู่ภายใต้กระทรวงซึ่งรับผิดชอบงานในสาขาวิชานั้น ๆ เกษตรศาสตร์จึงอยู่ภายใต้บิบายและอำนาจบริหารของกระทรวงเกษตรธิการ (ชื่อในขณะนั้น) ดังนั้นจากอดีตจึงแทบไม่มีครูอาจารย์เป็นของตัวเองมากนัก แต่อาศัยจากข้าราชการตามกรมงานต่าง ๆ มาบรรยาย

ประจำแต่ละวิชา ผู้บริหารและครูอาจารย์ที่มีอยู่ก็มักเป็นผู้มีตำแหน่งงานอยู่ในกรมงานภายใต้กระทรวงฯ ด้วย มหาวิทยาลัยฯ ซึ่งมีคณะกรรมและสัตวบาลก็เน้นอยู่กับด้านรูปแบบของเทคโนโลยีค่อนข้างมาก ๆ ดังนั้นขณะเมื่อได้รับการสถาปนาจากวิทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2486 จึงพบว่าแทบไม่มีครูอาจารย์สังกัดอยู่ภายใต้ตัวเอง ชีวิตผมยังมีโอกาสพบกับสภาพเช่นนี้ แต่อีกด้านหนึ่งก็รู้สึกว่ามีผลดีอยู่ไม่น้อย เพราะมีโอกาสคัดคนมีความรู้ความสามารถสูง ๆ จากที่อื่นได้กว้างขวางมากขึ้น ชีวิตผมจึงได้รับการสอนจากครุอาจารย์ดี ๆ และหลากหลายลักษณะ ซึ่งไม่เพียงจากกรมงานในกระทรวงเกษตรเท่านั้น หากมีมาจากภายนอกด้วย

รุ่นผมซึ่งจากสายเกษตรโดยตรงในปีที่สำเร็จ มีเพียง 2 คน ที่เหลืออีก 15 คนยังต้องรอต่อไปอีก คงเป็นเพราะยังขาดประสบการณ์ในการเรียนและทำวิทยานิพนธ์เนื่องจากเป็นของใหม่สำหรับสถาบันนี้ ผมเป็นคนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครุอาจารย์พอสมควร เมื่อใกล้จะจบจึงถูก

ถามว่า เธอจบแล้วจะไปทำอะไรที่ไหน ผมตอบทันทีโดยไม่ลังเลใจเลยว่า ต้องการกลับไปใช้ชีวิตที่แม่โจ้อีก โดยขอไปทำงานค้นคว้าวิจัยที่นั่น ท่านจึงกล่าวต่อว่า ทำไมถึงคิดไปทีนั้นล่ะ ความสะดวกสบายต่าง ๆ ก็มีน้อย ไม่มีน้ำประปา ไม่มีไฟฟ้าใช้ แถมยังมีไข้ป่าชุกชุมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเธอไปอยู่ที่นั่น ฉันให้ได้ก็แต่เพียงอัตราลูกจ้างชั่วคราว เช่นคนงาน หากอยู่ที่บางเขนฉันมีทางเตรียมอัตราและตำแหน่งอาจารย์ไว้ให้ได้ โดยไม่ลังเลใจเลย เพราะตนเองมีรากฐานที่แน่นและชัดเจนอยู่แล้ว จึงตอบไปทันทีว่า ผมต้องการไปครับ

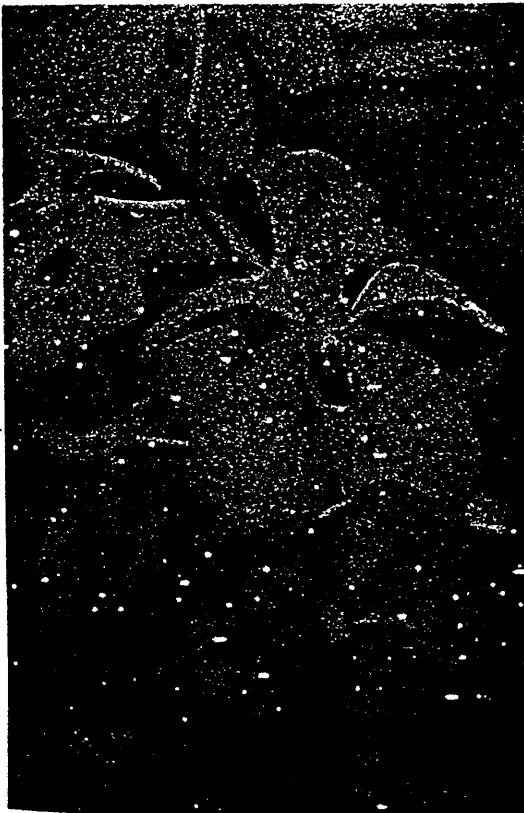
ผมได้รับปริญญาด้วยพิธีการที่เรียบง่ายมาก ขอรับสารภาพว่าขณะนั้นตนเองมีกางเกงอยู่เพียงตัวเดียวและกันกับหัวเข่าก็ขาด ต้องปะด้วยมือเอง และซักด้วยมือเองซึ่งก็มีโอกาสไม่มากนัก มันขาดเพราะความเก๋-และการจะขอเงินพ่อชื่อใหม่ก็เกรงใจ เพราะเห็นอยู่ชัด ๆ ว่าพ่อเองก็ใช้ว่าจะมี แถมยังรู้ด้วยว่า เงินที่พ่อให้เรียนตามความจำเป็นนั้น ต้องนำเอาที่ดินพระราชทานจากในหลวงซึ่งได้มานานและอยู่มาตั้งแต่ผมอายุเพียง 4 ขวบไปจำนองเอาเงินให้ลูกเรียนหนังสือ วันรับปริญญาจึงต้องขอยืมกางเกงเพื่อนสนิทในหอพักมาสวมใส่

ในช่วงนั้นอธิการบดีมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง เป็นตัวบุคคลซึ่งมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงซึ่งมหาวิทยาลัยนั้น ๆ สังกัดอยู่ภายใต้ ผมได้รับปริญญาจากมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งมาเป็นประธานในพิธีมอบในห้องประชุมซึ่งมีขนาดจุคนได้ไม่เกิน 120 คนในบริเวณเกษตรกลางบางเขน โดยที่ไม่มีเสื้อครุยไม่ว่าในรูปลักษณะใดทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้นพอชีวิตลงลุยทำงานด้วยสมาธิอันแน่นแน่ว ใบปริญญาบัตรซึ่งไม่เคยนำมาใส่กรอบติดข้างฝาผนังก็หายไปไหนไม่รู้ จนถึงบัดนี้ก็ไม่เคยได้เห็นอีกเลย คงเป็นเพราะใจผมไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น หากมุ่งที่งานและชีวิตซึ่งสนใจเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างมากกว่า

วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2490 ผมเข้าพิธีมงคลสมรสกับ คุณกัลยา มนตรีวัต บุตร พ.ต.อ.

ขุนพิชัยมนตรี หัวหน้าหน่วยใต้ดินเสรีไทยด้านกาญจนบุรี ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี และผู้กำกับตำรวจภูธรกาญจนบุรีที่บ้านบางเขนอย่างเรียบง่ายที่สุด คงมี ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ มาเป็นประธานและรดน้ำ ตลอดจนรับประทานอาหารค่ำกันเพียงในหมู่ญาติ แล้ววันที่ 2 กันยายน 2490 หรืออีกไม่กี่วันถัดมา เราก็ต้อออกเดินทางโดยรถไฟไปทำงานที่สถานีทดลองกสิกรรมแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ เราเอาคุณแม่ และพี่ชาย คุณกัลยา ไปอยู่ด้วยที่นั่น

ที่แม่โจ้ขณะนั้น มีสภาพความแตกแยกระหว่างด้านโรงเรียนกับด้านสถานีทดลองปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมาก ถึงขนาดพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นภาพ ซึ่งเปรียบเทียบ อยู่กันคนละฝั่งร้าวโดยไม่มีประตูเปิดถึงกัน ผมได้ทราบมาก่อนแล้วว่า ผู้ใหญ่ที่เริ่มต้นเอาไว้ มีแนวคิดพื้นฐานอยากให้มีลักษณะงานพัฒนาการเกษตรในรูปแบบที่เรียกว่า แลนด์แกรนท์ เช่นของระบบอเมริกัน เมื่อมาทราบว่าร่วมกันไม่ได้จึงเห็นภาพได้ชัดว่า เป็นการลอกเลียนรูปแบบมาจากเงื่อนไขที่อยู่ในกระแส

วัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งถืออิทธิพลเหนือกว่าอย่างชัดเจนมาก

ผมได้เริ่มต้นชีวิตและงานอย่างมีอิสระภาพ สมตามเจตนารมณ์ตนเองซึ่งอยู่ในส่วนลึกของหัวใจแล้ว ในด้านวัตถุ เมื่ออยู่ท่ามกลางสภาพซึ่งยังคงค่อนข้างเป็นป่า ย่อมปลอดภัยจากภาวะครอบงำได้มากพอสมควร ทำให้จิตใจมีโอกาสรับการปูพื้นฐานอย่างอิสระ ผมไม่มีเงินทำงาน คงมีเพียงค่าจ้างประจำเดือนซึ่งรัฐจ้าง ด้วยเงินเดือน 512 บาท กับมีแรงงานซึ่งรัฐจ้างไว้ให้ใช้เป็นลูกมือจำนวนหนึ่ง มันทำให้ตัวเองทุ่มลงไปทั้งร่างกายและความคิด เจาะลึกลงไปจากพื้นฐานด้านซึ่งไม่มีเงิน ทำให้รู้สึกได้ภายหลังว่า นั่นคือด้านอันเป็นที่อยู่ของคุณภาพที่แท้จริง ทั้งแก่รากฐานจิตใจตนเองและแก่งานซึ่งจะก้าวหน้าต่อไปได้ไกลมากหากยังมันคงเด่นชัดอยู่กับการใช้ด้านนี้เป็นฐานความคิดตลอดไป

ในด้านงานของรัฐ ผมลงทำงานตั้งแต่ฟ้าเริ่มสว่างประมาณ 6.00 น. ออกจากบ้านด้วยรถจักรยานคู่มือซึ่งพ่อตาซื้อรถเลหลังมาให้แล้วเอามาซ่อมใช้งาน ไปเรียกชื่อคนงานประจำวัน จ่ายงานลงทำในแปลงทดลองพืชผลซึ่งมีการวางแผนไว้ก่อนแล้ว ตั้งแต่แผนพื้นฐานจนถึงแผนงานระหว่างวันต่อวัน เสร็จแล้วก็ติดตามลงไปด้วยจนถึงแปลงทดลอง ประมาณ 8 น. ก็กลับมารับประทานอาหารเช้าที่บ้านและอยู่กับครอบครัว ชั่วโมงหนึ่งประมาณช่วงเวลา 9.30 น. จึงกลับไปลงทำงานอีก หากไม่มีงานที่โต๊ะ ผมจะลงลุยงานร่วมกับคนงานเสมือนเพื่อนกับเพื่อน ไม่ว่างานหามน้ารดต้นไม้ ฟันดินพรวนดิน แยกแข่งปุ๋ยขี้วัว และอื่นๆ รู้สึกว่ามันเป็นความสุขใจอย่างเป็นธรรมชาติจริงๆ

ในช่วงบ่ายหากมีงานบนโต๊ะก็จะนั่งโต๊ะทำงาน เช่นงานวางแผน งานคิดตัวเลข งานวิเคราะห์และประเมินผล ผมไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในสาขาวิชาการวางแผนและสถิติวิจัยชีววิทยาอย่างจริงจังที่นั่น จนถึงขั้นนำออกใช้งานได้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่นั่นด้วย ดังปรากฏผลงานอยู่ในหนังสือพิมพ์กสิกรรม

เกษตรและการประมงสมัยนั้น โดยที่นำไปใช้กับงานค้นคว้าวิจัยพืชผัก พืชไร่ เช่นงานวิจัยพันธุ์แตงโม กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก มะเขือเทศและยาสูบ แต่นิสัยผมไม่ชอบนั่งโต๊ะทำงานมากไปกว่าการลงปฏิบัติจริงและร่วมกับผู้ซึ่งชีวิตยังด้อยกว่า ดังนั้นขณะที่ไม่จำเป็น ผมจะไม่นั่งโต๊ะ เพราะรู้สึกอึดอัดใจเนื่องจากผิวนธรรมชาติในตัวเอง

เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลและเก็บข้อมูลการวิจัย แทนที่จะใช้คนงานเก็บแล้วนำมาไว้ในร่มของอาคารเพื่อซัง วัด ตรวจสอบ ผมกลับลงไปเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง นั่งทำงานกลางแจ้งเพื่อให้ได้ข้อมูลดิบ ไม่มีเครื่องมือที่เรียกว่า “คาลิเบอร์” ที่จะใช้วัดขนาดพืชผลเช่นขนาดหัวของกะหล่ำปลีเพราะไม่มีเงินซื้อ จึงเก็บเอาเศษไม้มาใช้โดยออกแบบเองแล้วแนะนำให้ช่างไม้ในสถานีทดลองช่วยทำ ก็สามารถใช้งานได้ในระดับหนึ่ง

ผมทำงานอย่างไม่มีคำว่าวันเสาร์-วันอาทิตย์ และไม่มีคำว่า 8 โมงครึ่งเข้ากับยาสีเมีงครึ่งเย็น และเชื่อว่า ความรักที่มีอยู่ในหัวใจกับความมุ่งมั่นจริงจังด้วยสมาธิ เป็นฐานของความรับผิดชอบโดยแท้ ในช่วงเก็บข้อมูลงานวิจัย จึงพบว่านั่งทำงานกลางแจ้งแดดตลอดทั้งวัน แม้ช่วงอาหารกลางวัน ทางบ้านจะนำอาหารมาให้ถึงในไร่และนั่งทำงานจนกระทั่งใกล้ค่ำหรือมองอะไรแทบไม่เห็นแล้วจึงลุกกลับบ้าน

หากมีคนสงสัยว่า แล้วคนงานที่ช่วยงานล่ะ อยู่ด้วยหรือเปล่าและมีเงินลวงเวลาให้ด้วยหรือเปล่า คงตอบตามความจริงได้ว่า “อยู่ด้วย-ผมอยู่ที่ไหนเขาอยู่ที่นั่น และผมไม่เลิกเขาก็ไม่เลิก ยิ่งไปกว่านั้น เขาไม่เคยเอ่ยปากขอเงินลวงเวลา ถึงขอก็คงไม่มีให้

ขณะนั้นผมมีคนช่วยงานในไร่อยู่ประมาณ 30 กว่าคน แต่เรามีจิตใจเสมือนเพื่อนกันหมดอย่างไรก็ตามในสภาพเช่นนี้ความแตกต่างทางฐานะและอำนาจ ย่อมทำให้อีกด้านหนึ่งบังเกิดศรัทธาที่ลึกซึ้ง ผมได้มีโอกาสเห็นว่าขณะนั้นเงินเดือนคนงานเหล่านี้เพียงเดือนละ 240 ถึง 260

บาท หรือประมาณครึ่งหนึ่งของผม และยังเห็นต่อไปอีกว่า ในระบบการจ่ายเงินค่าจ้าง มีการหักหนี้สินส่วนตัวเอาไว้ ทำให้แต่ละคนมีเงินที่ได้รับจริงเพียง 10 กว่าบาท ซึ่งเป็นระบบที่บังคับให้ชีวิตต้องหันไปสร้างหนี้ ณ ที่เดิมอีกต่อไปเรื่อยๆ และบ้านผม ไม่ว่าค่าคินดึกตื่นแค่วันไหน มักมีคนไปเรียกคงได้ยินคำว่า อาจันครับ มีเงินซื้อผมกู่ฟองก้อ ลุกผมเจ็บ เมียผมเจ็บ ผมและภรรยา ตลกจนแม่ผม ให้การต้อนรับแก่ทุกคนอย่างเป็นกันเองไม่ว่าเวลาไหน เมื่อได้ยินเสียงดังกล่าวท่ามกลางความมืด ก็คงได้ยินเสียงตอบไปว่า เขาบ่อเคยซื้อไฟ กู่เงิน เขามีเท่าที่มีอยู่ อ้ายเอาไปเถิด มีเมื่อใดก็ค่อยนำมาคืนเนาะ ผมคิดว่ามันเป็นบรรยากาศที่เพิ่มเติมสัจธรรมให้แก่ผมทีละน้อย

นอกจากงานหลวงซึ่งทุ่มให้ทั้งตัวทั้งใจกับอีกด้านหนึ่งก็ได้เรียนรู้จากผลสะท้อนลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว ในบริเวณบ้านซึ่งเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ดูโปร่งใช้จอตรถจักรยานได้และนั่งเล่นได้ ซึ่งเป็นบ้านหลวง สองข้างบ้านด้านทิศใต้และเหนือมีต้นจำปาอยู่ข้างละต้น ดอกส่งกลิ่นหอมฟุ้งในช่วงเช้าตรู่ทุกวัน ใกล้ๆ บริเวณโคนต้นด้านทิศเหนือ ซึ่งติดกับลำเหมืองระบายน้ำเล็กๆ ผมใช้ไม้เก่าๆ ปลุกเรือนกล้วยไม้ขนาดย่อมๆ ขึ้นมาหลังหนึ่ง แม้ไม่มีเงินก็ใช้ทางมะพร้าวแห้งๆ ซึ่งเก็บจากต้นที่ขึ้นอยู่ใกล้ๆ บ้าน มามุงหลังคากรองแสงแดดและความร้อน เริ่มต้นศึกษาค้นคว้าจากพันธุ์กล้วยไม้พื้นฐานของท้องถิ่น ซึ่งหาได้ในราคาไม่สูง หรือบางชนิดไม่ต้องซื้อหาโดยที่มีคนนำมาให้เอง

ตนเองมีนิสัยอย่างหนึ่งคือ ไม่ยอมให้คำพูดที่ว่า ทำไม่ได้-ไม่มีเงิน-ไม่มีเวลา หลุดออกมาจากปากอย่างไม่มีเหตุผลซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจน ลงคิดทำอะไรต้องบังคับตัวเองเพื่อให้ได้ตามนั้น แม้งานหลวงจะต้องออกจากบ้านประมาณ 6.00 น. แต่ก็ตื่นตั้งแต่ตี 5 ลงเรือนกล้วยไม้ แม้บางช่วง กลับถึงบ้านร่วมมืด แต่ก็จะต้องเสียวเข้าเรือนกล้วยไม้ก่อนขึ้นบรรไดบ้าน และประการสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะยืนอยู่ที่จุดไหน มีใจเป็นสุขบนฐานสมาธิในตนเองอยู่กับสิ่งนั้นได้อย่างแน่วแน่ และ

เป็นธรรมชาติ

ผมเก็บเล็กผสมน้อยจากเงินเดือนที่ได้นำไปใช้สั่งซื้อหนังสือกล้วยไม้เล่มแรก ... ชื่อว่า อเมริกันออร์คิดคัลเจอร์ (American Orchid Culture) เรียบเรียงโดย ดร.เอ็ดเวิร์ด เอ. ฮิวท์ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ในราคาผ่านบริษัทหนังสือแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เล่มละ 200 บาท รอร่วม 2 ปีกว่าจะได้มา และเมื่อได้มาแล้วก็พบว่า คงอาศัยได้เพียงใช้แนวทางซึ่งปรากฏในสารบัญ กับรายละเอียดบางประการ แต่ในด้านรูปแบบรู้สึกได้ตั้งแต่บัดนั้นว่า เป็นสิ่งอยู่บนพื้นฐานสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมตะวันตก จึงนำมาใช้อะไรไม่ได้ คงกระตุ้นให้ผลงานนี้ด้วยตัวเองมากขึ้น

ผมทำงานที่นั่นได้ประมาณปีกว่าๆ ก็ถูกทางกรุงเทพฯ เรียกมาสอบบรรจุเข้าเป็นข้าราชการในตำแหน่งนักวิจัย แล้วก็กลับไปทำงานตามเดิมอยู่มาอย่างเพลิดเพลินกับงานและลุยอย่างไม่คิดถึงเรื่องว่า ตัวเองจะได้สิ่งใดตอบแทน เวลาผ่านไปมาอีกช่วงหนึ่ง ก็มีโทรเลขเรียกตัว ขอให้ย้ายครอบครัวกลับกรุงเทพฯ โดยอ้างเหตุผลว่า ต้องการนักวิจัยมือดีมาทำงานโครงการปรับปรุงพันธุ์ข้าว ตามความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับองค์การอาหารแห่งสหประชาชาติ ทำให้ผมต้องกลับ แต่ก็ไม่มีเงินกล้วยไม้ที่สั่งสมไว้ซึ่งไม่มากนัก และไม่มีค่าว่าราคาแพงหรือถูกใส่ลงไปกลับมามีด้วย

ผมมาได้ยินจากกระแสซึ่งมาจากปากผู้ใหญ่ขณะนั้นว่า ถึงถามมันมันก็คงตอบว่าไม่มาเลยไม่ต้องถาม สิ่งให้กลับเสียเลย

สภาพผมและครอบครัวที่กรุงเทพฯ ก็คงเหมือนๆ เดิม คือ รักการลงทำงานในนา ลุยโคลนปลูกข้าวรวบรวมพันธุ์ข้าวจากทั่วประเทศและจากต่างประเทศ ทำบัญชีได้เป็นหมื่นชนิด แต่ที่น่าสนใจมากก็คือ หลายชนิดซึ่งเจ้าหน้าที่ราชการส่งมาจากต่างจังหวัด แม้ชนิดละ 1 ซองเล็กๆ แต่ข้างในพบว่า มีทั้งกันบูทรี ไมซีดีไฟใช้แล้ว แม้เมล็ดข้าวเองซึ่งน่าจะเป็นชนิดหรือพันธุ์เดียวกัน เมื่อนำลงปลูก

ในแปลงนาทดลองปรากฏว่า จากแต่ละเมล็ดมีลักษณะแตกต่างกันหลายกระจัดกระจายมากจนทำให้ไม่มีหลักอะไรจะจับเพื่อเชื่อได้ว่า ลักษณะใดคือลักษณะประจำพันธุ์กันแน่ ก่อนที่คิดว่างานนี้คงต้องวางแผนและทำกันไปอีกนานแล้ว ผมรู้สึกว่ามีปัญหาเรื่องคน กับความเป็นมาของคนและสังคมไทย เป็นเรื่องที่ทำทนายต่อการศึกษาค้นคิดต่อไปในอนาคต สำหรับวิถีชีวิตผมเอง

ในด้านกล้วยไม้ พอมาถึงกรุงเทพฯ มาอยู่บ้านพ่อตาที่บางเขนอีกช่วงหนึ่ง ไม่มีเรือนกล้วยไม้ คงใช้ตะปุดอกตามริมชายคาเล่าหมูซึ่งพ่อตาเลี้ยงไว้เป็นงานอดิเรก กับเก็บเศษไม้เก่าๆ มาทำเป็นร้านแขวนกล้วยไม้ ซึ่งก็มีสภาพที่โยไปโยมา แต่ก็พอใช้ได้ ทำการศึกษาค้นคว้าต่อตามช่วงเวลาซึ่งมีอยู่แต่ละวัน จนกระทั่งวันหนึ่งได้มีโอกาสย้ายเข้าอยู่บ้านหลวงในบริเวณเกษตรกลางบางเขน ซึ่งเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังบ้านมีเล้าไก่เก่าทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบจาก ซึ่งข้าราชการอาจารย์รุ่นน้องเคยอยู่ เมื่อย้ายออกไปก็ทิ้งไว้ให้

ผมนำลำไ้ไ้ดั่งกล่าวมาดัดแปลงทำเรือนกล้วยไม้กับบนบ้านมีห้องเล็กๆ ติดอยู่ข้างครัวและนอกชานแคบๆ ระหว่างตัวบ้านกับครัวซึ่งเชื่อมถึงกัน ผมใช้ห้องนั้นเป็นที่เริ่มต้นสั่งสมเครื่องมือค้นคว้าทดลองงานเพาะเมล็ดกล้วยไม้ กับปัจจัยเงินทุนซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างมาก ได้กำหนดให้ผมต้องนำเอาวัสดุซึ่งถูกทิ้งไว้ในที่ต่างๆ มาประดิษฐ์ประต้อกันประดิษฐ์ขึ้นเช่นตู้ถ่ายเชื้อ แม้ขวดเพาะก็หาจากขวดซึ่งทิ้งแล้วหรือซื้อจากเจ๊กขายขวดมาใช้มันทำให้เราละจากการยึดติดรูปแบบได้ที่ละน้อย เพราะเมื่อต้องการขวดแต่ไม่มีเงินก็คิดค้นหาว่าหลักการของขวดจริง ๆ มันอยู่ที่ไหน ในที่สุดก็พบว่า คือความทนทานความร้อนในขณะหนึ่งมาเชื่อมกับพื้นที่ในการใช้เพาะ ในที่สุดก็พบว่า ขวดที่เจ๊กรับซื้อขวดมาขายหลายรูปลักษณะ มีคุณสมบัติดังกล่าวอยู่แล้ว ทำไมจะต้องไปซื้อขวดซึ่งวัฒนธรรมทางวิชาการที่มีฐานอยู่กับต่างถิ่นเป็นผู้กำหนดให้ด้วยเล่า

ส่วนในเล้าไก่เก่าๆ ซึ่งดัดแปลงเป็นเรือน เลี้ยงกล้วยไม้ นอกจากนำกล้วยไม้ขนาดปกติมา เลี้ยงแล้ว ยังเตรียมศึกษาหาความรู้และประสบ- การณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกกล้วยไม้ขนาดเล็กซึ่ง เพาะขึ้นมาจากเมล็ดด้วย โดยเหตุที่ขณะนั้นยัง เชื่อว่า การเลี้ยงลูกกล้วยไม้เล็กให้เติบโตได้ ต้องใช้ เรือนปิดเพื่อเก็บความชื้น จึงนำเอาถึงส้วมซึมเก่าๆ ซึ่งมีคนทิ้งไว้ข้างบ้าน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ฝาทั้งสี่ด้านเจาะรูเล็กๆ มาตั้งลงบนพื้นในจุดหนึ่ง ของเล้าไก่ซึ่งหลังคามุงด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกใช้กรอง แสงแดด ส่วนพื้นดินส่วนซึ่งใช้ตั้งถัง เอาอิฐมอญ มาปูจนทั่วเพื่อคลุมพื้นดินไม่ให้ชื้นมาเประเปื้อน เมื่อใช้ตั้งกระถางกล้วยไม้ และด้านบนปิดด้วยแผ่น กระดาษใส แม้มีลมไว้ให้อากาศเข้าออกได้

ในช่วงเริ่มต้นนี้เอง ผมใช้เวลาร่วม 3 ปี ในการค้นหาวิธีการเพาะเมล็ดกล้วยไม้ในขวดจน กระทั่งต้นแรกงอกขึ้นมาให้เห็นเป็นสีเขียว ฝ้าดูเข้า เย็นและพยายามศึกษาเป็นขั้นตอนจนกระทั่งเติบโต ขึ้นมาได้ ทำให้ได้รับความรู้หลายแง่หลายมุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้น หากความรู้เรื่องนี้อย่างจริงจัง

ให้มันใจไม่ได้เลย

สิ่งหนึ่งซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในส่วนลึกของกระแส และไม่ได้แสดงออกมาให้เห็นแต่แรกก็คือ แม้ว่า ตัวเองจะทุ่มเททั้งจิตใจ ความรู้ความคิด แรงกาย ในการปฏิบัติ ตลอดจนเวลาและทุนรอนส่วนตัวซึ่ง ก็มีอยู่เพียงน้อยนิด แต่ก็มีความรู้สึกและความตั้งใจไว้ว่า หากค้นพบได้รู้ได้จะต้องเปิดเผยให้เพื่อน มนุษย์ให้หมดสิ้น รวมทั้งจะช่วยแนะแนวทางให้ นำไปใช้ประโยชน์เพื่อให้ชีวิตมีความสุขต่อไปอีก

ผมได้ภรรยาเข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง ไม่เพียง เป็นแรงใจแต่ช่วยลงมือทำ โดยเฉพาะด้านการให้ บริการในลักษณะงานอาสาสมัคร เพราะต้องทำใน ขณะที่ว่างจากงานประจำซึ่งไม่ใช่งานกล้วยไม้ในช่วง เย็นๆ ค่าๆ เปิดการฝึกอบรมให้คนทั่วไปโดยที่ ตัวเองไม่รับค่าตอบแทน ต่อมาภายหลังก็มีคนที่ ศรัทธา รวมทั้งบรรดาศิษย์เข้ามาอาสาสมัครช่วย งานมากขึ้น

ผมประกาศความตั้งใจพื้นฐานไว้อย่าง ชัดเจนและย้ำเป็นครั้งคราวตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาว่า เราจะใช้กล้วยไม้เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง คนทุกเพศทุกวัย ทุกฐานะอาชีพและทุกระดับชั้น รวมทั้งทุกชาติทุกภาษาและจากภาพสะท้อนที่ปรากฏ โดยกิจกรรมต่างๆ ก็สะท้อนให้เห็นภาพดังกล่าวได้ เรื่อยมา แม้ในขั้นที่ให้การฝึกอบรมกล้วยไม้ระหว่าง วันเสาร์-อาทิตย์ในช่วงแรก จะพบกับนิสิตนักศึกษา จากหลายสาขาวิชาเข้ามาเรียน และคนทั่วไปด้วย ยิ่งในช่วงหลังๆ เมื่อชั้นอบรมโตขึ้นมาก ยิ่งพบว่า ในห้องอบรมมีตั้งแต่คนทำงาน เป็นกรรมกรไปจน ถึงรัฐมนตรี มีทหารจากนายพลจนถึงพลทหาร และ มีทั้งเด็กนักเรียนหลายวัยจนถึงแม่บ้าน และไม่ เพียงเน้นการสอนจากครูในด้านวิชาการทางเทคนิค แต่ให้ออกาสทำกิจกรรมร่วมกันตลอดจนรู้จักรวม กลุ่ม เลือกผู้นำและให้รู้จักรับผิดชอบในการบริหาร กลุ่มโดยมอบหน้าที่กันไปเป็นสายๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง พยายามลดกระแสการแบ่งแยกซึ่งติดมา จากระบบงานและบรรยากาศภายนอกในอีกด้านหนึ่ง ผลสะท้อนทำให้ ผมมีโอกาสเรียนรู้ปัญหาจากของ

จริงที่อยู่ในรากฐานได้อย่างลึกซึ้ง

อนึ่ง จากบรรยากาศในชั้นอบรมดังกล่าว เกิดการกระจายกระแสไปสู่ท้องถิ่น ทำให้เกิดการตั้งกลุ่มตั้งสมาคมหรือชมรมขึ้นในต่างจังหวัดอย่างกว้างขวาง แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาก็ทำให้รู้ถึงสังขรณ์ที่มีสองด้าน ในเมื่อด้านหนึ่งเกิดขึ้นได้ - อีกด้านหนึ่งก็เกิดขึ้น การกระจายกลุ่มซึ่ง ๓ พื้นฐานของสังคมไทย มีน้ำหนักในด้านผลประโยชน์ทางวัตถุมากกว่ามาก ทำให้มีกลุ่มพลังที่ไล่เก็บกินสิ่งซึ่งเกิดขึ้น กลุ่มไหนอยู่ใต้อิทธิพลย่อมพึ่งตนเองไม่ได้ ซึ่งผมเห็นเป็นเรื่องธรรมชาติของสังคมนี้ จึงไม่รู้สึกท้อถอยอะไรแม้แต่น้อย คงมองเห็นเน้นที่คุณค่าของงานชัดเจนเรื่อยมา และพบว่า ยิ่งทำไปก็ยิ่งรู้สังขรณ์ในสังคมชัดเจนยิ่งขึ้นกับยิ่งทำไปก็ยิ่งรู้และเข้าถึงธรรมะลึกซึ้งยิ่งขึ้นด้วย

หวนกลับมาสู่ช่วงเริ่มแรกกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2498 เป็นวันเริ่มออกอากาศของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ซึ่งเป็นช่องแรกและวันแรกของเมืองไทย ณ อาคารในบริเวณวังบาง-ขุนพรหม ซึ่งเป็นที่ตั้งของธนาคารแห่งประเทศไทย ในปัจจุบัน ผมและภรรยาংশชวนกันไปชมสด ๆ เพราะเปิดให้คนทั่วไปเข้าชมได้ ขณะนั้นเรารู้สึกว่าเป็นของแปลกมากเพราะไม่เคยเห็นมาก่อน และไม่เคยมืดอยู่ในใจแม้แต่น้อยว่าตนเองจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

ขณะนั้นผมจัดการให้การฝึกอบรมกล้วยไม้ อยู่ในชั้นเล็กมาก แต่สนใจเขียนบทความสะท้อนแนวคิดในการพัฒนากล้วยไม้ที่เชื่อมโยงไปถึงปัญหาสังคมลงพิมพ์ภายในชั้นอบรมเสมอๆ แม้ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์เล็กๆ และไม่มีมูลค่าอะไรนัก แต่กระแสนี้มันไปถึงผู้มีอำนาจบริหารสถานีโทรทัศน์ได้โดยที่เราไม่เคยนึก วันหนึ่งหลังจากที่ไปชมรายการเปิดสถานีฯ ได้ไม่กี่เดือน ก็มีคนมาตามไปพบผู้มีอำนาจ สิ่งที่ได้ยินจากปากครั้งแรกก็คือ ผมได้อ่านข้อเขียนแนวคิดของอาจารย์แล้วนำเสนอใจให้การสนับสนุน อาจารย์จะม้อกรายการโทรทัศน์ใหม่ครับ ผมจะให้เวลาครั้งละครึ่งชั่วโมงและให้ทุกอาทิตย์ด้วย

ผมเข้าไปทำรายการกล้วยไม้ทางโทรทัศน์ ช่อง 4 จนกระทั่งช่อง 4 เลิกจากในวังบางขุนพรหม แล้วก็เปลี่ยนมาทำรายการต่อที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ที่สนามเป้า ในช่วงเช้าวันเสาร์ ทุกสัปดาห์ (ขณะนี้คือช่อง 5) อีกหลายปี จนกระทั่งเมื่อมีภาระด้านอื่นเพิ่มขึ้นจึงมอบให้ลูกศิษย์มาทำแทน โดยที่คิดว่าจะสร้างคนรุ่นหลัง แต่ในที่สุดก็ไปไม่รอด คงทิ้งปัญหาไว้ให้ตามแก้ไข ซึ่งตนเองไม่โทษเขาหรือใคร หากค้นหาสาเหตุที่อยู่ในรากฐานต่อไปอีก ในที่สุดก็พบว่า บนพื้นฐานกระแสการศึกษาของสังคมไทย ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏจะมีลักษณะขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ขาดการสืบทอด กับอีกด้านหนึ่งก็มีการยึดติดกับตัวบุคคล ซึ่งจะพบได้ในทุกกรณีของงานพัฒนาทำให้ผมนำมาคิดวิเคราะห์เพื่อหาเหตุผลซึ่งแฝงอยู่ในความลุ่มลึกของกระแสสังคมนี้ และมองเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น กรณีการจัดรายการโทรทัศน์เป็นเพียงเรื่องหนึ่งในช่วงต้น ๆ ของสิ่งซึ่งรู้สึกได้ เท่านั้น

เมื่อสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์เปิดบริการ ผมก็มาจัดรายการอีก แต่ไม่เพียงเรื่องกล้วยไม้ แม้ว่าจะสะท้อนภาพซึ่งยังคงเน้นอยู่กับเรื่องกล้วยไม้เพราะเป็นสังขรณ์ซึ่งสืบเนื่องมาจากอดีตจนเป็นผลปรากฏ แต่ใช้กล้วยไม้เป็นแกน สานต่อไปถึงพืชอย่างอื่นที่ละเอียดละน้อยกับอีกด้านหนึ่ง จากประสบการณ์ซึ่งทำเรื่องกล้วยไม้ทำให้เกิดแนวคิดอันมีรากฐานลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยที่มีการนำแนวคิดในการ มองเห็นสังขรณ์เพื่อการพัฒนาผสมเข้าไปกับภาพและเรื่องราวด้วย

อนึ่งนับแต่เริ่มแรกการจัดรายการโทรทัศน์ มาจนถึงปัจจุบัน ตนเอง-ไม่ได้เน้นการหาองค์กรด้านธุรกิจมาให้การสนับสนุนจนถึงปัจจุบัน คงถือเอาสถานีโทรทัศน์เองเป็นฐาน แม้ในด้านเทคนิคจะไม่มีการปรุงแต่งที่วิจิตรพิศดารใดๆ แต่ก็พยายาม รักษาความบริสุทธิ์ เนื่องจากมีประสบการณ์มาแล้ว ลึกซึ้งทำให้มองเห็นปัญหาที่พื้นฐานสังคมนี้ได้ชัดเจน แม้ว่ารายการจะเสนอภาพและเรื่องราวที่ทำให้ผู้ชมสามารถมองเห็นสิ่งซึ่งเป็นพฤติกรรมได้จากหลายแง่มุมและหลายประเทศ

ก็เพราะผลการทำงานได้ทำให้เป็นที่ยอมรับ และมี การเชิญไปงานในที่ต่างๆ ทำให้แทบไม่ต้องเสียค่า ใช้จ่ายใดๆ เพียงเก็บเล็กผสมน้อยซื้อกล้องถ่าย ชูเปอร์ตัวเล็ก ๆ พกติดตัวไปด้วยและลงมือถ่ายทำ เองหลังจากเสร็จภารกิจแล้ว

งานประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ การทำงานทุกลักษณะ แต่รากฐานการประชาสัมพันธ์ จำเป็นต้องสามารถมองเห็นธรรมชาติของงาน และ ทำด้วยรากฐานอันเป็นสิ่งเข้าถึงธรรมชาติแล้วด้วย หาใช่เป็นการทำบนเงื่อนไขซึ่งหวังความอยากเด่น อยากระดับหรือหวังใช้เป็นเครื่องมือแสวงผลประโยชน์ แห่งตนเองอันเป็นบุคคลไม่

ผมมีโอกาสก้าวขึ้นเวทีการบรรยายวิชาการ ในงานประชุมกล้วยไม้โลก เริ่มต้นจากครั้งที่ 4 เมื่อ ปี พ.ศ. 2506 อย่างไม่เคยคาดหวังมาก่อน และ หลังจากนั้นมาก็ได้รับเชิญทุกครั้ง เขามุ่งมาเชิญเอง และสืบเนื่องไปถึงการได้รับเชิญจากการประชุมระดับ ภูมิภาคของภาคพื้นยุโรปเป็นครั้งคราว และจาก สาเหตุดังกล่าวเมื่อนำมาประมวลเป็นภาพประกอบ กับประสบการณ์ที่มีมาแล้ว ทำให้ตนเองริเริ่ม กิจกรรม การประชุมกล้วยไม้ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 เริ่มจากประเทศญี่ปุ่นเป็น ครั้งแรก

ในช่วงแรกๆ ของงานพัฒนาซึ่งไม่เพียง ในด้านวิทยาศาสตร์สาขาเทคโนโลยี แต่นำเอาด้าน สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามแนวคิดสังคมนิยม มาเป็นพื้นฐาน ซึ่งตนเองเชื่อว่าน่าจะเป็นกระแส วิทยาศาสตร์ที่ไม่เพียงเก็บผลไว้ในตำรา ในลิ้นชัก หรือในกรอบอะไรก็ตามที่เป็นรูปวัตถุ หากมีกระแส ที่เชื่อมโยงไปถึงสังคมได้อย่างเหมาะสม ในช่วงนั้น ผมมีบ้านไม้ส่วนตัวหลังเล็ก ๆ ปลูกไว้เพียงครอบครัว อาศัยพักได้ แม้ได้ดูบ้านก็ละไว้จากการถมดิน คง ถมเพียงถนนเข้าบ้าน กับไม่ล้อมบบริเวณซึ่งปลูก เรือนกล้วยไม้เล็ก ๆ ไว้ เพื่องานค้นคว้าทดลอง แต่ ก็มักมีคนมาหาเพื่อหาความรู้ที่บ้านไม่ได้ขาด

ยังจำได้ถึงภาพหนึ่งซึ่งประทับใจอยู่วันนั้น ตนเองนั่งว่าง ๆ อยู่หน้าบ้านซึ่งด้านตรงข้ามเป็น

เรือนต้นไม้ ผมครุ่นคิดวาดภาพอยู่ในใจว่า ในบ้าน เมืองนี้ ในโลกนี้ หากเต็มไปด้วยกล้วยไม้ดอก สวยงามให้ชื่นชม คงจะช่วยให้มีความสุขไม่น้อย ที่เดียว ขณะนั้นมองดูแล้วเสมือนมันเป็นความฝันที่ เลื่อนลอยตามประสาของคนตัวเล็ก ๆ หากมองอีก ด้านหนึ่งจะพบว่า ผมมีสมาธิที่แน่วแน่อยู่กับการ ทำจริง ทำและละความท้อถอยออกไปเรื่อยๆ โดย ธรรมชาติในตัวของตนเอง หากทำให้แข็งแกร่งต่อ การสู้ปัญหาได้มากขึ้นไปอีก

กับในช่วงเดียวกัน ขณะนั้น ฮาวายเป็น แหล่งซึ่งในด้านกล้วยไม้เมืองร้อนแล้ว กล่าวได้อย่าง ชัดเจนว่า ฮาวายกำลังดังไปทั่วโลก รวมถึงอิทธิพล คำนิยมซึ่งเข้ามาแพร่กระจายอยู่ในเมืองไทยด้วย ทั้งๆ ที่ในธรรมชาติของฮาวายไม่มีกล้วยไม้ซึ่งจะ นำมาใช้เป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองเลย หลายชนิดมีการส่งไปขายจากเมืองไทยด้วย โดยที่ ในช่วงนั้นเป็นปี พ.ศ. 2500 ซึ่งฮาวายได้รับเกียรติ ให้เป็นเจ้าของภาพรับงานประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 2 ผมนั่งคำนึงอยู่ในใจว่า เราทำงานกล้วยไม้เป็นงาน เล็ก ๆ ทำโดยไม่มี เงินสนับสนุน และทำไปวันหนึ่งๆ มันเสมือนเป็นของเด็กเล่น ตนเองคงไม่มีโอกาสได้ ไปเห็นหรือไปร่วมประชุมกับงานใหญ่ ๆ อย่างนี้หรอก แต่สิ่งซึ่งไม่รู้สึกลงใจในขณะนั้นเพราะมันเป็นธรรมชาติ ก็คือ ทำด้วยใจรัก ทำด้วยความไม่ฝืดฝั้น และทำอย่าง มีความสุข และกระแสดังกล่าว มันได้สืบทอดตลอด มาจนถึงขณะนี้ ทั้งๆ ที่อีกด้านหนึ่งกระแสวัตถุจาก พื้นฐานที่อยู่ภายนอกมันรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อถึงช่วงปี พ.ศ. 2506 ผมและภรรยา ได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมในงานประชุมกล้วยไม้โลก ครั้งที่ 5 ที่มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้มีโอกาสเดินทาง ผ่านฮาวายสมจริง ได้รับการต้อนรับด้วยความเคารพ นับถืออย่างกว้างขวางโดยที่คาดไม่ถึง นอกจากการ เชิญเป็นวิทยากรบรรยายในที่ประชุมสมาชิกของ 2 สมาคมกล้วยไม้ใหญ่ที่นั่นแล้ว ยังได้รับการจัดให้ไป เยี่ยมตามสวนกล้วยไม้ระดับนานาชาติหลายลักษณะ และเมื่อไปที่ไหน ที่นั่นก็ให้การรับรองกันเป็นพิเศษ ถึงกับช่วงเดินทางกลับ ได้รับเชิญให้เดินทางไปยัง เกาะต่าง ๆ ซึ่งสมาคมกล้วยไม้กระจายอยู่ทั่วไป

ทำให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนว่า ฐานการพัฒนาของวงการกล้วยไม้สวยงามในยุคที่กำลังรุ่งเรืองมากนั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสวนหลังบ้าน แต่มีพื้นฐานที่สานคนถึงกัน แม้ในบรรยากาศสมาคมก็ร่วมกันทำงานอย่างไม่มีถือเขาถือเรา

หลังการประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 5 แล้ว ยังได้รับเชิญให้เดินทางตลอดสองฝั่งของสหรัฐอเมริกา และบรรยายในที่ประชุมสมาชิกของแต่ละแห่ง ประมาณไม่น้อยกว่า 35 แห่ง และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นทั้งจากครอบครัวและคนซึ่งหลากหลาย ผมต้องเจียดเงินจำนวนหนึ่งซื้อเครื่องฉายภาพสไลด์คารูเซลของโกดัก เดินทางหัวติดมือไปทุกหนทุกแห่ง หลายแห่งจะมีผู้สื่อข่าวโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของสหรัฐฯ มารอสัมภาษณ์ เป็นการเผยแพร่กล้วยไม้ไทยอย่างกว้างขวาง กับอีกด้านหนึ่งก็ทำให้มองเห็นโอกาสที่คนไทยจะผลิตกล้วยไม้เป็นอาชีพ และรู้ความต้องการของตลาดในแต่ละแห่งเพื่อนำมาใช้ปรับการผลิตให้เหมาะสม

อนึ่ง หลังจากกลับมาถึงเมืองไทยในครั้งนั้น ในด้านงานวิทยาศาสตร์ที่นำมาใช้พัฒนาการผลิตกล้วยไม้ของไทยในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่ออย่างสำคัญ ก็คือ การที่ได้ไปพบเห็น การนำเอาการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยไม้ออกมาสาธิตในงานประชุมกล้วยไม้โลกครั้งนั้น โดยบริษัทจากประเทศฝรั่งเศส แต่มีข้อมูลเป็นความลับ ตนเองได้ทำการถ่ายภาพแทบทุกแง่ทุกมุมนำกลับมาพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมมีบทเรียนมาจนกระทั่งเห็นภาพปัญหาได้ชัดเจนมากกว่า สังคมไทยถูกเอาเปรียบโดยอีกฝ่ายหนึ่งใช้กระแสการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ พอกลับมาถึงเมืองไทยจึงเริ่มต้นคิดค้นใช้วัสดุซึ่งเชื่อว่าเป็นของท้องถิ่นเราเอง นำมาประดิษฐ์ เช่น ตู้ถ่ายเชื้อรุ่นใหม่ซึ่งใช้กระแสไฟฟ้าสถิตเป็นสิ่งกรองอนุภาคในอากาศ และเครื่องปั่นเซลล์ ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นใช้งานครั้งแรกสำเร็จเมื่อปี พ.ศ. 2508 ด้วยราคาทุนต่ำกว่าสั่งซื้อจากต่างประเทศกว่า 10 เท่าตัว และมีการนำเอาต้นแบบไปใช้ผลิต ใช้งานกันถึงทุกวันนี้ในห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ โดยที่ผมเองไม่ได้

เรียกร้องลิขสิทธิ์จากใครทั้งสิ้น และห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ หรือที่เรียกกันว่า ปั้นดา ก็นำมาใช้กับกล้วยไม้ระดับประชาชนก่อน แล้วจึงขยายขอบข่ายไปสู่พืชอื่น ๆ ในภายหลัง ทั้ง ๆ ที่เทคนิคนี้ก็ได้เข้ามาอยู่ในแวดวงวิชาการก่อนแล้ว สำหรับวงการกล้วยไม้นั้น ความคิดในการนำเทคนิคดังกล่าวเข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกันกับการเปลี่ยนแปลงสืบทอดไปจากพื้นฐานสู่ระบบอุตสาหกรรม ทำให้วงการกล้วยไม้กลายเป็นงานอาชีพบนฐานอุตสาหกรรมได้อย่างมีศักยภาพในปัจจุบัน

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งไปพบเห็นมาและนำมาใช้ ทำให้ได้รับบทเรียนอย่างคุ้มค่าคือ การนำเอากิจกรรมในรูปแบบซึ่งมีสมาชิกร่วมกันเป็นฐาน ซึ่งพบมาในระหว่างที่ได้รับเชิญให้ไปบรรยายตามสมาคมต่าง ๆ และมองเห็นภาพประทับใจ เช่นเมื่อถึงวันนัดประชุม ต่างคนต่างก็นำกล้วยไม้ของตนเท่าที่มีอยู่ไปร่วมแสดงโดยไม่มีกาให้รางวัลหรืออำมริสใด ๆ โดยที่เจ้าของต้นไม้แต่ละต้นแสดงความรับผิดชอบโดยลูกชิ้นยีนบรรยายลักษณะ และธรรมชาติของกล้วยไม้ซึ่งตนเองเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดกระแสสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกร่วมกันหนึ่ง กับเป็นการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้รู้คุณค่าของต้นไม้ซึ่งมีอยู่ ตลอดจนเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดระหว่างกันและกันด้วย

เมื่อนำเอารูปแบบของระบบดังกล่าวมาใช้กับวงการกล้วยไม้ไทยปรากฏว่า สิ่งแรกคนไทยมักมีนิสัยมองว่าต้นไม้ของตัวเองดีกว่าคนอื่นหรือไม่ก็ดีกว่าคนอื่นประการหนึ่ง จะนำมาร่วมแสดงดีหรือไม่ดี โดยที่เมื่อนำมาแล้วจะต้องประกวดประชันกันเพื่อเอาดีเอาเด่นหรือเอารางวัลราคาแพง ๆ ดังนั้นในเมื่ออีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่กันคนละชั่วจึงเห็นเป็นโอกาส ใช้รางวัลซึ่งมีมูลค่าทางวัตถุมาล่อเพื่อแย่งชิงคน ยิ่งนานวันก็ยิ่งเพิ่มมูลค่าขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อเวลาผ่านไปปรากฏว่า ด้านหนึ่งพังและอีกด้านหนึ่งก็ยอมพังตามมาภายหลัง เป็นเพราะคนทั่วไปขาดพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า ต้นไม้เป็นสิ่งซึ่งมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ คงไม่มีคำว่าสวยหรือไม่สวย คงมีแต่ความแตกต่าง

หลากหลายระหว่างกันและกันด้วยรูปลักษณะและอุปนิสัยอันเป็นธรรมชาติของแต่ละชนิดเท่านั้น หากสามารถเข้าถึงและคิดได้เช่นนี้ ไม่ว่าจะเข้าไปเป็นสมาชิกในสมาคม ชมรม สโมสร หรือกลุ่มอะไรก็ตามย่อมรู้หน้าที่อันพึงต้องกระทำได้ด้วยตนเอง

หากคนซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนขาดรากฐานการรวมตัวกันได้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์เพื่อหวังก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างถึงสังคมโดยแท้ย่อมเป็นไปได้ นอกจากจะเกิดกระแสอีกด้านหนึ่งคือ นำเอามาใช้เป็นเครื่องมือประหัตประหารกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองได้ทุกรูปแบบ กับอีกด้านหนึ่งย่อมพบกับบุคคลผู้ซึ่งแม้จะถูกเรียกว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่เก่งกาจ แต่ก็ไม่เอาไหน จึงไม่เพียงแต่ไม่เกิดประโยชน์อันใดแก่สังคมเท่านั้น หากยังทำให้ตนเองเป็นบุคคลผู้ไร้คุณค่าแก่ตัวเองด้วย ซึ่งหากรอดต่อไปสักหน่อยจะพบว่า หลังจากพ้นงานไปตามเกณฑ์ บุคคลเหล่านี้มักพบแต่ความทุกข์ป่วยไข้เร็วเกินกำหนดซึ่งควรจะเป็น

หวนกลับไปสู่ช่วงเวลาระหว่างการเดินทางบรรยายอยู่ในสหรัฐอเมริกาซึ่งทำให้พบกับภาพของจริงจากสภาพชีวิตและแนวคิดของคนซึ่งหลากหลายด้วยรูปลักษณะ เพราะแต่ละแห่ง คนในกลุ่มเจ้าภาพเชิญให้พักในครอบครัว แม้ว่าแห่งละสองสามวัน ผลกระทบจากกระแสดังกล่าวทำให้แนวคิดตนเองเปิดกว้างมากขึ้นเรื่อยๆ นับเป็นกำไรชีวิตซึ่งนำมาใช้ให้บังเกิดประโยชน์ในการพัฒนาทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมด้วย

ในช่วงท้ายๆ ผมเดินทางลงใต้จนมาถึงภาคใต้ของมลรัฐฟลอริดา คู่สามีภรรยาซึ่งสามีมดำรงตำแหน่งนายกสมาคมกล้วยไม้แม่บทของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีสมาคมในเครือข่ายทั่วสหรัฐและในประเทศต่างๆ รวมกว่า 400 สมาคม ส่วนภรรยาทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการวารสารกล้วยไม้สากล ทั้งคู่ได้เชิญให้พักที่บ้านซึ่งมีบ้านรับรองแขกส่วนตัว คนคู่นี้ไม่มีบุตร จึงทำงานอุทิศตัวให้แก่ส่วนรวมจนเป็นที่เคารพนับถืออย่างกว้างขวาง รวมทั้งในบ้านก็มีงานวิจัยซึ่งมีอุปกรณ์วิทยาศาสตร์แทบจะครบ

ครั้นไว้ให้โอกาสแก่นักวิจัยอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยเข้ามาทำงาน

วันหนึ่งระหว่างนั้น ภรรยาเขาขับรถให้ผมนำไปบรรยายในการประชุมสมาชิกสมาคมกล้วยไม้ท้องถิ่นที่นั่นระหว่างที่ขับรถแหกหน้ามาดบเข้าผมเบาๆ แล้วเอ่ยปากขึ้นอย่างเป็นกันเองเสมือนลูกหลานว่า ระเบียบ ฉันเห็นคุณทำงานให้กับทุกชาติทุกภาษามา นานพอสมควรแล้ว แม้ในงานประชุมกล้วยไม้โลกทุกครั้ง ก็เข้ามาช่วยงานอย่างเต็มที่ คุณไม่คิดอยากได้งานประชุมกล้วยไม้โลกไปจัดที่เมืองไทยบ้างหรือ คำปรารภหรือคำถามผมไม่แน่ใจ แต่สิ่งที่รู้คือ กระแสดังกล่าวดูเหมือนเป็นการเติมพลังให้มั่นใจในการมุ่งทำงานมากขึ้นไปอีก ผมเพียงย้อนถามกลับไปว่า คุณคิดว่าที่ผมทำงานนั้น - เพื่อหวังสิ่งนี้หรือ แหกหัวเราะนิดหน่อยแล้วเราก็คุยเรื่องอื่นๆ กันต่อไป

งานประชุมกล้วยไม้มีกฎเกณฑ์ไว้ว่า จัดทุกๆ 3 ปี หมุนเวียนไปตามประเทศต่างๆ โดยพยายามกระจายให้ทั่วถึงกัน และมีการกำหนด

ประเทศเจ้าภาพล่วงหน้าไว้ 2 ครั้ง จากที่คุยกันมาอีก 6 ปี คือใน ปี พ.ศ. 2512 มีการประชุมที่เมืองเมดิยีน ประเทศโคลัมเบีย ผมคิดว่าช่วงเวลายังมาไม่ถึง มันมาถึงเอง เพราะเงื่อนไขต่างๆ มันมาพบกันตรงนั้นพอดี เราจึงมีหนังสือเชิญเพียงฉบับเดียว ในขณะที่เดียวกันก็มีประเทศอื่นๆ อีก 4 ประเทศเชิญร่วมด้วย พอทราบว่าประเทศไทยแสดงออกเป็นทางการ ต่างก็ถอนตัวกันเกือบหมด คงเหลืออยู่อีกประเทศเดียว แต่ที่ประชุมก็ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประเทศไทยนำมาจัดในอีก 6 ปีข้างหน้าคือ พ.ศ. 2521 การจัดงานครั้งนั้น โดยทางการแล้ว ให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นเจ้าภาพ และขอมติจากคณะรัฐมนตรีให้ทุกหน่วยงานของรัฐรวมถึงรัฐวิสาหกิจให้ความร่วมมือโดยถือเป็นการปฏิบัติงานราชการ

ขณะนั้นผมดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่การใช้ชื่อมหาวิทยาลัยก็กระทำตามกฎหมายระเบียบและใช้เป็นฐานในด้านนามธรรม ส่วนฐานงานจริงๆ อยู่บนหลักการที่อิสระ มีคนอย่างไม่เลือกสถาบันการศึกษา ไม่เลือกกรมและกระทรวง รวมถึงรัฐวิสาหกิจ และไม่เลือกว่าเป็นคนในราชการหรือเป็นคนภายนอก รวมทั้งให้ออกาสกลุ่มกิจกรรมกล้วยไม้ซึ่งปูฐานไว้แต่ต้น เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่ และไม่เพียงเรื่องกล้วยไม้ คงเป็นเพียงการใช้กล้วยไม้เป็นแกนนำเท่านั้น

นับเป็นงานระดับโลกครั้งแรกที่เข้ามาจัดในประเทศไทย และจัดบนพื้นฐานที่อิสระอย่าง ไม่เลือกเพศเลือกวัย ไม่เลือกฐานะและไม่เลือกว่าอยู่ในราชการหรือคนภายนอก ยิ่งไปกว่านั้นยังไม่ได้ตั้งงบประมาณขอรัฐแม้แต่บาทเดียว หากว่าหลังเสร็จงานแล้วยังได้แสดงมารยาทมอบเงินก้อนหนึ่งให้กับกองทุนกล้วยไม้โลก กับอีกด้านหนึ่งยังได้มอบเงินอีกก้อนหนึ่งให้ไว้แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นกองทุนเพื่อเก็บดอกผล สำหรับใช้ในงานค้นคว้าวิจัยและพัฒนากิจการกล้วยไม้ของประเทศบนพื้นฐานอิสระ ไม่กำหนดกรอบไว้เพียงคนในราชการของมหาวิทยาลัยเท่านั้น ให้สอดคล้องกันกับแนวคิด

พื้นฐานซึ่งเป็นมาแล้วโดยตลอด แต่ผลที่เป็นจริงจะเป็นอย่างไร คงขึ้นอยู่กับความกว้างความแคบของรากฐานความคิดคนในทั้งระดับบริหารและครูอาจารย์ เป็นปัจจัยสำคัญ แต่สิ่งหนึ่งที่เชื่อมั่นชัดเจนก็คือ บุคคลใดใจกว้าง - บุคคลใดทำดียอมเป็นผลดีแก่ตนเอง เป็นวัฏจักรของสังขธรรมโดยแท้

สรุปสาระสำคัญของสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด น่าจะเห็นได้ว่า หลักพุทธธรรมที่สอนไว้ชัดเจนแล้ว เป็นสิ่งพิสูจน์ความจริงได้ นั่นคือคำสอนที่ว่า จงมุ่งกระทำอย่างมีสมาธิและอย่างดีที่สุด ผลที่ปรากฏก็เป็นเพียงผล และเป็นสิ่งติดตามมาเอง ซึ่งสามารถเห็นได้ในทุกๆ เรื่องภายในกระแสชีวิตของแต่ละคน บุคคลใดมิได้กระทำบนฐานอุดมการณ์ หากอยู่บนฐานความอยาก สิ่งซึ่งด่วนข้ามไปตั้งเป้าหมายว่าจะต้องได้ ย่อมไม่รู้ว่ำนั่นคือฐานของภาวะยึดติดยอมไม่ได้ตามนั้น แม้อาจได้มาหากรู้ได้ ย่อมรู้ว่ามันไม่ใช่ของจริง ซึ่งในที่สุดย่อมส่งผลหวนกลับมาทำลายทั้งตัวเองและสังคมด้วย

ประการที่สอง เทคโนโลยีรูปลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏใช้กันอยู่ในกระแสประจำวันของวงการกล้วยไม้ไทย หากสามารถเห็นได้ย่อมรู้ได้ว่า ส่วนซึ่งเป็นพื้นฐาน เป็นสิ่งเกิดขึ้นจากผืนแผ่นดินนี้ หรือท้องถิ่นนี้เป็นส่วนใหญ่ ผมเคยกล่าวไว้เป็นครั้งคราวว่า หากตนเองมีเงินมากในช่วงนั้นๆ วงการกล้วยไม้ไทยขณะนี้ แม้ขายได้เงินมากมาย อาจต้องสงฆ์หนี้ชนต่างชาติจนแทบไม่เหลือก็ได้ ถ้าในช่วงนั้นขาดภูมิปัญญาภายในรากฐาน

อาทิ ขวดเพาะกล้วยไม้เป็นกรณีตัวอย่าง เพื่อการศึกษา ซึ่งขณะนั้นซื้อจากเจ็กรับซื้อขวดเก่าจากบ้านมาใช้ในราคาขวดละแค่ 70 สตางค์ หากซื้อขวดพลาสติกของฝรั่งราคาไม่ต่ำกว่า 40 บาท แกมพื้นที่เพาะยังแคบกว่ามาก เครื่องปลูกซึ่งสมัยศักดิ์ดินาเล่นกล้วยไม้ ต้องสั่งซื้อออสมันต้า (รากเฟิร์นชนิดหนึ่ง) จากญี่ปุ่น จนราคาขึ้นมาถึงกิโลกรัมละ 400 บาท ในห้องปฏิบัติการเพาะเมล็ดและเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยไม้ และยังนำไปใช้กับเครื่องมือหลักๆ ซึ่งประดิษฐ์เองในบ้าน แม้ขวดเพาะ ซึ่งแต่ก่อนใช้จำนวนจำกัด ถ้าไปจ้างโรงงานทำ

ก็คงไม่คุ้ม ครั้นเมื่อนำความรู้ออกเผยแพร่แก่คนอย่างไม่จำกัดกรอบ จึงมีคนนำเทคนิคไปใช้กว้างขวางมากขึ้น จนมาถึงบัดนี้ภาพที่เห็นเป็นเพียงรูปลักษณะดั้งเดิมของขวดแต่เป็นผลิตผลซึ่งเกิดจากโรงงานแก้ว โดยที่มีการปรับแต่งในรายละเอียดเช่นปากขวดซึ่งปรับใหม่ให้เครื่องมือสามารถผ่านเข้าออกได้คล่องขึ้นเป็นต้น

ขณะนี้ไม่ว่าไปประเทศไหน หากพบเห็นขวดรูปขวดเหล้าตราตัววางอยู่ในสวนกล้วยไม้ ถ้าถามเจ้าของว่า สิ่งปลูกกล้วยไม้จากเมืองไทยใช่ไหม เขาจะตอบว่าใช่ ทำให้รู้สึกว่ารูปลักษณะขวดเช่นนี้มันไม่ใช่ขวด หากเป็น กระแสวัฒนธรรมการผลิตกล้วยไม้ของท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินผืนนี้โดยแท้ และคงพบกับ วัสดุอีกหลายชนิดในระบบการผลิตกล้วยไม้ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลักเดียวกัน

ในช่วงหลัง ๆ สิ่งหนึ่งซึ่งเฝ้าติดตามศึกษาวิเคราะห์จากของจริงในบรรยากาศของวงการกล้วยไม้ไทยทำให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ก็คือ สิ่งซึ่งเล่ามาแล้วอันควรถือว่าเป็นมาของวัฒนธรรมการผลิต แม้จะไม่ใช้ช่วงเวลาที่ยาวนานเกินอายุบุคคลคนหนึ่งก็ตาม หากภาพที่เห็นปรากฏว่า คนซึ่งเกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ยิ่งในด้านซึ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าด้วย ไม่สนใจกับเรื่องราวความเป็นมาเป็นส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมด คงมุ่งทิศทางเน้นไปด้านหน้าด้านเดียวอย่างชัดเจนมาก สะท้อนให้เห็นภาพจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งต่างๆ ภายในกระแสชีวิตประจำวันของตนเอง กำลังสูญเสียไปเรื่อยๆ กับอีกด้านหนึ่ง กระแสการสร้างสรรคสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นคุณประโยชน์แก่สังคม หากเกิดขึ้นย่อมขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ซึ่งไม่เพียงผลงานที่เปลี่ยนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า หากตัวบุคคลซึ่งเป็นฐานที่มา เมื่อชีวิตจำเป็นต้องไปตามวิถีทางของสังขาร สิ่งนั้นย่อมสูญเสียไปด้วย แม้ในด้านรูปลักษณะอาจยังคงอยู่และไปได้ไกลยิ่งขึ้น แต่ในพื้นฐานย่อมตกเป็นเหยื่อคนต่างถิ่นที่เข้ามาแทรกแซง หรือไม่ก็ตกไปอยู่ใต้ระบบผูกขาดซึ่งก็มีชนต่างถิ่นเป็นฝ่ายกำหนดไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม

อนึ่ง เสียงสะท้อนจากคนจำนวนมาก มัก

มองเห็นว่า เพราะผมสอนให้คนปลูกกล้วยไม้เป็นเพาะกล้วยไม้ได้ วงการกล้วยไม้ไทยจึงขึ้นมาได้ถึงขนาดนี้ ทุกครั้งที่ได้ยินทำให้มองเห็นภาพได้ว่า นี่คือคำสารภาพของสภาวะในรากฐานการศึกษาของคนไทยจำนวนมากซึ่งยังคงยึดติดอยู่เพียงรูปแบบของเทคโนโลยี แทนที่จะเห็นได้ลึกซึ่งถึงพื้นฐานจริง ทั้ง ๆ ที่เรากล่าวกันว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ และหลักพุทธธรรมก็ได้ชี้ไว้ชัดเจนว่าทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมนุษย์อยู่ร่วมด้วย และสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตย่อมมีมนุษย์เป็นเหตุเป็นผลทั้งสิ้น

หากเข้าถึงได้และนำหลักนี้มาเป็นฐานการคิด ผมคงยอมสารภาพความจริงว่า ใช่ว่าเป็นเพราะตนเองสอนให้คนปลูกกล้วยไม้เป็นเพาะกล้วยไม้ได้เท่านั้น หากเพราะมีจิตผูกพันอยู่กับเพื่อนมนุษย์เป็นเหตุสำคัญ และการจัดระบบรวมถึงวิธีการสอน แม้เรื่องกล้วยไม้หรือใครจะเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นได้อีก ย่อมมิใช่ศิลปะที่ปรากฏอยู่ในจิตวิญญาณกำหนดแนวคิดและวิธีการงานอนุรักษ์และพัฒนาวงการกล้วยไม้ให้ก้าวหน้าไปได้อย่างต่อเนื่อง แต่อีกด้านหนึ่ง ในรากฐานคนส่วนใหญ่ที่มีโอกาสสัมผัส ยึดติดรูปแบบซึ่งเป็นด้านวัตถุของสิ่งทั้งหลายซึ่งก็คือเป็นสังขารของสังคมนี้นี้ ทำให้สิ่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล เมื่อบุคคลผ่านพ้นไปย่อมทำให้เป้าหมายที่แท้จริงเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากมุมมองโดยผม ถ้ามองสู่ภายนอกอาจรู้สึกได้ว่า กำลังมุ่งทิศทางสู่ภาวะสูญเสียนอนาคตซึ่งใกล้เข้ามาเรื่อยๆ หากมองหวนกลับมาสู่สิ่งซึ่งอยู่ในรากฐานถ้าไม่ยึดติดจนทำให้ปิดตัวเองคงเห็นได้ว่า เราได้มีโอกาสเรียนรู้สังขารสิ่งซึ่งยั่งยืนเพราะเหตุดังกล่าว ซึ่งจริงๆ แล้วเราแต่ละคนก็เป็นเพียงชีวิตหนึ่งซึ่งเกิดมาแล้วย่อมต้องจากไปในที่สุด ดังนั้นประเด็นที่ว่า เราได้หรือเสียคงขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะมองเห็นภาพด้านไหน แต่ก็ยังมีอีกคำถามหนึ่งที่ควรนำพิจารณาด้วยคือ ด้านใดถือเป็นฐานจริงเพื่อถือปฏิบัติอันพึงนำวิถีทางไปพบความสุข อย่างไรก็ตาม หากพบความสุขที่แท้จริงได้ ย่อมมีโอกาสนำความสุขสู่เพื่อนมนุษย์ได้เองเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว (๓๐)